

KONRAD AJEWSKI*

ZBIORY NUMIZMATYCZNE BIBLIOTEKI I MUZEUM ORDYNACJI KRASIŃSKICH W WARSZAWIE

Przyczynek do kolekcjonerstwa Czapskich, Krasińskich i Konstantego Świdzińskiego

O zbiorach numizmatycznych Biblioteki i Muzeum Ordynacji hr. Krasińskich, przechowywanych do ostatniej wojny w gmachu przy ulicy Okólnik w Warszawie, mamy nader skąpe informacje¹. Nie zachował się ich katalog, a szkoda, bo wiadomo, że była to duża i cenna kolekcja z rzadkimi numizmatami, jak np. denary Bolesława Chrobrego. W 1927 r. Edward Baranowicz odnotował w zasobach Biblioteki Ordynacji Krasińskich „zbiory medali, orderów, klejnotów i numizmatów” bez sprecyzowania ich zawartości i ilości². Niewiele dodał na ten temat Edward Chwalewik, który zauważył jedynie, że „Biblioteka Ord. Hr. Krasińskich posiada bogaty zbiór monet”³. Potwierdził to w 1929 r. znany numizmatyk Adam Solecki, określając zbiór jako duży i dodając, że był on w tym czasie pozbawiony fachowej opieki, nie uporządkowany i nie udostępniony. Zauważył również, że w jego skład wchodziła kolekcja numizmatyczna po Konstantym Świdzińskim⁴.

* Warszawa.

¹ Za cenne uwagi udzielone mi w trakcie pisania niniejszego artykułu serdecznie dziękuję Panom profesorom Jerzemu Kolendo i Stanisławowi Suchodolskiemu, jak również Pani kustosz mgr Marcie Męclewskiej z Gabinetu Numizmatycznego Zamku Królewskiego w Warszawie oraz dr Ahmadowi Nazmi z Zakładu Orientalistyki UW.

² E. Baranowicz, *Muzea i zbiory o charakterze muzealnym w Polsce*, Nauka Polska, t. 7, 1927, s. 156.

³ E. Chwalewik, *Zbiory polskie*, Warszawa 1927, t. II, s. 300.

⁴ A. Solecki, *Rozporządzenie o opiece nad zabytkami i jego znaczenie dla numizmatyki*, *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne* [dalej WNA], t. 11, 1927, s. 27; t e n z e, *Ruch numizmatyczny w Warszawie*, [w:] *Pamiętnik Drugiego Zjazdu Numizmatyków i Medalografów Polskich w Poznaniu. 3–4 czerwca 1929*, Poznań 1929, s. 68.

Fragmentaryczne opisy zbiorów numizmatycznych, i to głównie w wypadku numizmatów służących do ozdoby innych obiektów, znajdujemy w jedynym, zachowanym do dziś, rękopiśmiennym inwentarzu ksiązkowym Muzeum Ordynacji Krasieńskich⁵. Tymczasem większość „zbioru medalów i numizmatów” jeszcze w 1930 r. pozostawała, jak dowiadujemy się, „nieobjęta dotąd inwentarzem”.⁶ Niestety sytuacja nie uległa zmianie aż do chwili zagłady tych zbiorów podczas ostatniej wojny. Przepadły wówczas nie tylko zabytki, ale też wszelka bardziej rzeczowa o nich informacja. Wybitny specjalista w dziedzinie numizmatyki, Marian Gumowski, choć okazjonalnie wykorzystywał w swych pracach egzemplarze numizmatyczne ze zbiorów Krasieńskich, nigdy jednak szczegółowo nie opisał całości kolekcji⁷. Przedstawiając w 1938 r. przegląd zbiorów numizmatycznych w Polsce, wzmiankował jedynie o niej⁸, a kilka lat potem, w 1949 r., opisując straty w dziedzinie numizmatyki w naszym kraju podczas ostatniej wojny, mógł już jedynie stwierdzić, że zbiór ten został ostatecznie zniszczony i zrabowany⁹.

Po drugiej wojnie światowej podjęta została przez Biuro Rewindykacji i Odszkodowań Ministerstwa Kultury i Sztuki zakrojona na szeroką skalę akcja rewindykacyjna i dokumentacyjna dotycząca strat kultury polskiej. W zachowanych dokumentach tej instytucji dotyczących strat w dziedzinie numizmatyki nie znajdujemy jednak ani słowa o zbiorach monet i medali z Biblioteki i Muzeum Krasieńskich¹⁰. W latach dziewięćdziesiątych Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczęło wydawanie uaktualnionych rejestrów strat wojennych kultury polskiej. W wydanej w 2000 r. kolejnej pozycji z tej serii, dotyczącej strat w dziedzinie numizmatyki poniesionych w latach 1939–1945, o zbiorach numizmatycznych Krasieńskich znalazła się jedynie lakoniczna wzmianka¹¹.

⁵ Muzeum Narodowe w Warszawie, Dział Inwentarzy, Inwentarz Muzeum Ordynacji Krasieńskich [dalej: MNW, Inw.] w dziale „Skarbiec”.

⁶ J. Muszkowski, *Biblioteka Ordynacji Krasieńskich w latach 1844–1930*, Warszawa 1930, s. 2; M. Kociatkiewiczówna, *Przewodnik po Muzeum Ord. Krasieńskich z 16 ilustracjami*, Warszawa 1930, s. 35, informowała, że „zbiory numizmatyczne i sfragistyczne będą [dopiero] wystawione łącznie ze skarbcem”.

⁷ Nie znajdujemy prawie odsyłaczy do tej kolekcji w tak licznych i skrupulatnych pracach M. Gumowskiego dotyczących medalierstwa polskiego różnych czasów. Jedynie polskie monety średniowieczne z tego zbioru poddane zostały dokładniejszej analizie przez tego badacza, por. przyp. 99.

⁸ M. Gumowski, *Zbiory numizmatyczne w Polsce*, Dębowiec 1938. Biblioteka Czartoryskich, Muzeum Narodowe w Krakowie, [dalej: MNK] rkps. 1372, karty nlb.

⁹ M. Gumowski, *Straty numizmatyki polskiej w czasie ostatniej wojny*, WNA, t. 12, 1940–1948 [1949], s. 9.

¹⁰ S[tanisław] H[er]st[al], *Zniszczenia w dziedzinie numizmatów*. Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, Biuro Rewindykacji i Odszkodowań, [dalej: AAN, MKiS, ZMiOZ, BRiO], sygn. 387/81.

¹¹ R. Pieńkowski, *Straty wojenne numizmatyki poniesione w latach 1939–1945 w granicach Polski po 1945 r. Raport wstępny*, Poznań 2000, s. 56, poz. 84.

W wyniku przeprowadzonej przez autora kwerendy dotyczącej dziejów zbiorów artystycznych Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasińskich w Warszawie udało się zebrać szereg informacji przybliżających nam zarówno historię, jak i obraz zasobów kolekcji numizmatycznej tej nie istniejącej już dziś, a tak mocno zapisanej w dziejach kulturalnych Warszawy instytucji. I choć przedstawione tu wiadomości są często niepełne i wrywkowe, pozwalające czasem tylko na ogólnikowe stwierdzenia pewnych faktów, to wobec braku pełnego opracowania naszych dziejów kolekcjonerstwa i zainteresowań numizmatyką, stanowią, jak się wydaje, ciekawy do nich przyczynek.

*

W pieczętującym się herbem Ślepowron mazowieckim rodzie Korwin-Krasińskich podnoszące splendor rodu zainteresowania kolekcjonerskie oraz miłośnictwo sztuki, ksiąg a także numizmatów sięgają XVI wieku. Wiadomo jest, że Stanisław Krasiński (1534–1598), archidiakon krakowski, sekretarz króla Stefana Batorego, brat biskupa krakowskiego Franciszka (1525–1577), i jego bratanek, Jan Andrzej (1550–1612), kanonik gnieźnieński, historyk i pisarz humanistyczny, zgromadzili poważne zbiory biblioteczne, które następnie zapisali kościołowi parafialnemu w rodzinnym majątku Krasne¹². Zbiory Stanisława Krasińskiego oglądał w 1593 r. poeta i historyk, sekretarz króla Zygmunta III Wazy, Joachim Bielski, i oprócz pięknej rękopiśmiennej biblii łacińskiej z 1240 r. miał możliwość podziwiać tam zbiór starożytnych numizmatów greckich, macedońskich i rzymskich, wśród których zauważył „numizma jedno bardzo stare Gracjana Cesarza na którym było wyrażone słowo Τ.Ρ.Ω.Σ. [...] imię Trójcy Świętej nie nowe w kościele, iako Aryani mieć chcą”¹³. Był w rodzie Krasińskich również i podskarbi wielki koronny króla Jan Kazimierza, Jan Kazimierz na Krasnem Krasiński (1607–1669), a w latach jego urzędowania (1659–1669) bito w Polsce monety z herbem Krasińskich Ślepowron¹⁴. Być może i on posiadał kolekcje numizmatyczną. Wspomnijmy wreszcie o Józefie Macieju Wawrzyńcu Krasińskim (1783–1845) z podwarszawskich Radziejowic, który w swym wydanym po polsku, francusku i rosyjsku przewodniku po Polsce i Rzeczypospolitej

¹² [I. T. Baranowski], *Biblioteka Ordynacji Krasińskich*, Warszawa 1917, s. 11–12; H. Delimat, *Biblioteka ord. hr. Krasińskich*, praca magisterska wykonana pod kierunkiem doc. Ksawerego Świerkowskiego na Wydziale Filologicznym UW, Katedra Bibliotekoznawstwa, Warszawa 1964, nr alb. 41571, s. 6; H. Barycz, *Krasiński Jan Andrzej*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej PSB], t. XV, Wrocław 1970, s. 179; A. Kałużka, *Zbiory dawnej Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Bibliotece Narodowej*, *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*, 1986, z. 9, s. 125 (autorka błędnie określa Stanisława i Jana Andrzeja jako braci); H. Ta de usiewicz, *Krasiński Jan Andrzej*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej* [dalej SPKP], Suplement II, Warszawa 2000, s. 85.

¹³ F. M. Sobieszczański, *Dalszy ciąg Kroniki Polskiej Joachima Bielskiego zawierającej dzieje od 1588 do 1598 r.*, Warszawa 1851, s. 206–207.

¹⁴ A. Przyboś, *Krasiński Jan Kazimierz na Krasnem, herbu Ślepowron*, [w:] PSB, t. XV, s. 179; J. A. Szwa g r z y k, *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX w.*, Wrocław 1990, s. 139, 142, 232, 234.

Krakowskiej opisał bite w Królestwie Kongresowym monety oraz zamieścił tablice porównawcze pieniądze krajów ościennych¹⁵.

Te tradycje kolekcjonerstwa i zainteresowań numizmatyką przejął i kontynuował w początkach XIX stulecia rówieśnik Józefa Wawrzyńca, twórca ordynackich zbiorów Krasieńskich w dawnym pałacu Czapskich [zwanym potem kolejno pałacem Krasieńskich i Raczyńskich] przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 5 w Warszawie, hrabia Wincenty Krasieński (1782–1858)¹⁶. O tym, że w zakresie jego szerokich zainteresowań kolekcjonerskich znalazła się również numizmatyka, świadczyć może fakt, że już w czasach Księstwa Warszawskiego posiadał „piękny zbiór medali”. Prowadząc jednak wystawne życie, które „podrywało majątek”, spowodował, że po otrzymaniu nominacji na generała brygady w 1811 r. zbiór ten niestety „poszedł między obcych”¹⁷. Nie potrafimy obecnie ustalić, czy tę zaprzepaszczoną kolekcję numizmatyczną stworzył Krasieński sam. Raczej należałoby przypuszczać, że jakaś jej część pochodzić mogła z dawnych zbiorów starosty knyszyńskiego Tomasza Czapskiego, które drogą spadku przeszły na Marię Urszulę z Radziwiłłów, wnuczkę Czapskiego, a pasierbicę Stanisława Małachowskiego, wreszcie żonę Wincentego Krasieńskiego¹⁸. Jeszcze w 1810 r. Tadeusz Czacki potwierdził fakt przejścia tych zbiorów przez Marię Krasieńską, dodając o nich swą opinię, że jakkolwiek były one mniejsze od kolekcji króla Stanisława Augusta, „lecz ważne bardzo” w historii kolekcjonerstwa numizmatów w naszym kraju¹⁹. Informację tę w 1849 r. powtórzył Franciszek Maria Sobieszczański²⁰.

Dziad żony Wincentego Krasieńskiego Marii Urszuli, starosta knyszyński Tomasz

¹⁵ J. W. Krasieński, *Przewodnik dla podróżujących w Polsce i Rzeczypospolitej Krakowskiej...*, Warszawa 1821, s. 107 „Moneta Polski. Tabela pieniędzy polskich bitych w Królestwie Polskim”, s. 108–110 „Porównanie pieniędzy polskich [...] do monet państw pogranicznych”. Wydanie francuskie 1821 r., rosyjskie 1822 r. O J. W. Krasieńskim, por. A. Ryszard, *Album numizmatyczne polskie*, MNK 934 b., k. 189; J. Skowronek, *Krasieński Józef Maciej Wawrzyniec Onufry*, [w:] PSB, t. XV, s. 183–184.

¹⁶ O nim zob. m.in. S. Kieniewicz, *Krasieński Wincenty*, [w:] PSB, t. XV, s. 195–198; H. Wiśniewska-Bieniek, *Krasieński Wincenty*, [w:] SPKP, Warszawa–Łódź 1972, s. 466–467.

¹⁷ S[tanisław Krze mi ński], *Krasieński Wincenty*, [w:] Wielka Encyklopedia Ilustrowana. Seria I, t. XXXIX–XL, Warszawa 1907, s. 718. Inaczej o tej sprawie pisał J. U. Niemcewicz „rozrzutny [W. Krasieński] majątek żony i liczne bardzo sprzęty kosztowne po niej strwo nił, między temi nieodżałowany nigdy zbiór medalów polskich, który w Paryżu stopić kazał”, por. J. U. Niemcewicz, *Pamiętniki (1809–1820)*, t. II, Poznań 1871, s. 182.

¹⁸ Hasła: *Czapski Tomasz i Krasieńska Maria*, [w:] Ryszard, *Album*, MNK sygn.: 934 a, k. 44, 121; MNK 934 b.: k. 65, 201, 202; Hasła: *Czapski Tomasz i Krasieńska Maria*, [w:] A. Ryszard, *Album numizmatyczne polskie. Historia numizmatyki polskiej. Literatura. Wiadomości przydatne i przewodnik po zbiorach numizmatycznych*, t. I., Lwowska Biblioteka Naukowa im. Stefanyka Ukraińskiej Akademii Nauk [dalej LBN], sygn. F. 5. op I, 4477 i 4478, Strony nlb. Mikrofilm w zbiorach Gabinetu Numizmatycznego na Zamku Królewskim w Warszawie.

¹⁹ T. Czacki, *O rzeczy menniszej w Polsce i na Litwie dla uczniów Wołyńskiego Gimnazjum (pisane roku 1810)*, [w:] *Dziela Tadeusza Czackiego zebrane i wydane przez hr. Edwarda Raczyńskiego*, t. III, Poznań 1845, s. 369.

²⁰ F. M. Sobieszczański, *Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce*, t. II, Warszawa 1849, s. 339.

Czapski (1711–1784), choć sławny za życia z awantur, okrucieństw i romansów, miał równocześnie wyrobiony smak artystyczny i był zarazem wytrawnym kolekcjonerem–amatorem, także i numizmatów²¹. Wraz ze swym bratem Pawłem Tadeuszem (ok. 1721–ok. 1783)²² zgromadzili m.in. bogate zbiory przyrodnicze, które stały się potem podwaliną muzeum przyrodniczego w Gdańsku²³. O tym, że Paweł Tadeusz Czapski zbierał numizmaty i był ich koneserem, świadczy Daniel Huffland, który dedykował mu swe wydane w Gdańsku w 1768 r. dzieło o monecie krzyżackiej jako „prawdziwemu znawcy” i temu, który go do napisania pracy tej nakłonił²⁴. Także Tomasz Czapski w swych rezydencjach, m.in. w kamienicy w Gdańsku na Długich Ogrodach oraz w sali wynajętej od sukienników gdańskich, podobnie jak jego brat Paweł Tadeusz, posiadał wyborną kolekcję monet i medali, którą potem, wraz ze zbiorami obrazów, rysunków, rycin, starożytnych rzeźb, map, atlasów i globusów oraz bogatym księgozbiorem, przeniósł do pałacu w Warszawie²⁵. Znamienne jest, że w jego liczącej 730 pozycji książkowych bibliotece znajdowała się duża liczba publikacji dotyczących właśnie numizmatyki²⁶. Jak domniemywał wybitny znawca historii numizmatyki polskiej Antoni Ryszard, zbiór numizmatyczny Pawła Tadeusza Czapskiego wraz z majątkiem odziedziczył jego brat Tomasz²⁷. Swego czasu Marian Gumowski ujawnił, opublikował i zreprodukował dwie piękne plakiety medalowe z portretami Tomasza i Marii [primo voto Potockiej] Czapskich, powstałe, jak sugeruje autor, z okazji zawarcia związku małżeńskiego tej pary. To unikatowe źródło ikonograficzne mógł wykonać jakiś artysta niemiecki lub gdański²⁸. Starosta kny-

²¹ M. Gumowski, *Zbiory i zbieracze*, [w:] tenże, *Medale polskie*, Warszawa 1925, s. 24; S. K. Kossakowski, *Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodów polskich*, t. I, Warszawa 1876, s. 770; A. Mańkowski, *Czapski Tomasz h. Leliwa*, [w:] PSB, t. 4, Kraków 1938, s. 195; F. Manz, *Czapski Tomasz, Hutten*, [w:] SPKP, Warszawa–Łódź 1972, s. 139; W. Odyniec, *Czapski Tomasz h. Leliwa*, [w:] Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego pod red. S. Gierszewskiego, [dalej SBPN], t. 1, A–F, Gdańsk 1992, s. 259 [podana mylna data śmierci T. Czapskiego]. Na temat kolekcjonerstwa T. Czapskiego ostatnio T. Dachtera, *Tomasz Czapski. Mecenat, pasja czy przypadek*, Bibliotekarz, 1997, nr 3, s. 48–53.

²² J. Dygala, *Czapski Paweł Tadeusz*, [w:] SBPN, s. 257–258.

²³ M. Pelczar, *Nauka i kultura w Gdańsku*, [w:] *Gdańsk, jego dzieje i kultura*, Warszawa 1969, s. 540.

²⁴ LBN, sygn. F. 5. op I, 4477 i 4478, *Album*, hasło: *Czapski Paweł Tadeusz*. Chodzi o dzieło Daniela Hufflanda, *Gründliche Gedenken von Münzwesen unter denen Kreutz-Rittern in Preussen*, Danzig 1768.

²⁵ T. Mańkowski, *Kolekcjonerstwo Stanisława Augusta w świetle korespondencji z Augustem Moszyńskim*, [w:] *Mecenat artystyczny Stanisława Augusta*, Warszawa 1976, s. 25; T. Mikocki, *Najstarsze kolekcje starożytności w Polsce (lata 1750–1830)*, Wrocław 1990, Archiwum Filologiczne XLVI, s. 106–107; Dachtera, *Tomasz Czapski*, s. 51–52.

²⁶ Dachtera, *Tomasz Czapski*, s. 50–51.

²⁷ *Czapski Paweł Tadeusz*, [w:] Ryszard, *Album*, LBN.

²⁸ [M. Gumowski], *Nieopisane monety i medale. Plakiety Tomasza i Marii hr. Czapskich*, WNA 1911, nr 5, s. 77–78, tabl. 11. To samo M. Gumowski, *Monety i medale zbiorów nowszych lub nie publikowanych numizmatów polskich z ilustracjami*, Kraków 1910–1916, s. 31, tabl. XII. Tamże publikowany medal ku czci Zygmunta Krasieńskiego wykonany przez Jana Raszkę na podstawie portretu wieszca Arry Scheffera, s. 50–51, tabl. XXIV A, poz. 1.

szynski zamawiał również własne medale czy też sztony, jak np. dwa medale wykonane na cześć zmarłej w 1774 r. żony Marii. Miało je jakoby w imieniu Czapskiego wybić miasto Knyszyn²⁹, jednak napis na jednym z nich informuje, że wykonany on został w Warszawie przez Jana Filipa Holzhaeussera³⁰ (ryc. 1). Podczas pogrzebu żony w Warszawie starosta stojącym przy katafalku dzieciom nakazał umieścić na piersiach jeden z medali z imieniem zmarłej, inne zaś, większe, złote i srebrne miano rozdawać podczas uroczystości między obecnych³¹. Donosiła

Ryc. 1. Jan Filip Holzhaeusser, Medale pamiątkowe poświęcone Marii Czapskiej, 1774, wg E. Raczyńskiego, *Gabinet medalów polskich, oraz tych, które się dziejom Polski tyczą z czasów panowania Stanisława Augusta*, t. IV, Poznań 1843, s. 190, nr 565 i 566.

²⁹ M. Kurnatowski, *Historia medalii i monet polskich bitych za panowania Jego Kr. Mości Stanisława Augusta przez Antoniego Schroedera byłego probierza streścił z niemieckiego...*, *Zapiski Numizmatyczne*, R. II, 1885, nr 4, s. 55, poz. X, XI.

³⁰ F. Bentkowski, *Spis medalów polskich lub z dziejami krainy polskiej stycznych w Gabinetie Król. Alex. Uniwersytetu w Warszawie znajdujących się...*, Warszawa 1830, s. 209, nr 765, s. 209–210, nr 770; E. Raczyński, *Gabinet medalów polskich, oraz tych, które się dziejom Polski tyczą z czasów panowania Stanisława Augusta*, t. IV, Poznań 1843, s. 190, nr 565. Por. także E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, St. Petersburg 1872 [reed. Gratz 1957], t. II, s. 198–199, nr 3872 i s. 199, nr 3873.

³¹ O medalach tych i okoliczności ich rozdawania por. Raczyński, *Gabinet*, s. 190, nr 565–566 oraz tablica pomiędzy s. 190–191; T. Lipiński, *Miscellanea numizmatyczne. Medale za Stanisława Augusta*, Biblioteka Warszawska 1846, t. III, s. 217; T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. XII, Poznań 1890, s. 61 oraz przypis 1 z opisem medali.

szczegółowo o tym wydarzeniu „Gazeta Warszawska”³². Po śmierci Tomasza w 1784 r. bogate zbiory Czapskich przeszły w posiadanie jego jedynej córki Konstancji, żony Dominika Radziwiłła (1754–1792), zresztą również kolekcjonera monet³³. Konstancja wyszła powtórnie za mąż za Stanisława Małachowskiego. Po nim dziedzictwo Czapskich, jak już zaznaczyliśmy, przejęła córka Konstancji i Dominika Radziwiłła, a pasierbica marszałka sejmu, Stanisława Małachowskiego, Maria Urszula, późniejsza żona Wincentego Krasińskiego.

Jak się przypuszcza, jakąś część zbioru numizmatycznego po śmierci Tomasza Czapskiego zakupił do swej kolekcji król Stanisław August Poniatowski. Z zachowanej korespondencji króla z Augustem Moszyńskim dowiadujemy się bowiem, że Moszyński doniósł monarsze o kolekcji monet i medali Czapskiego i poinformował o podjęciu stosownych kroków w celu ich nabycia. Król–kolekcjoner ze swej strony zapewnił swego referanta Augusta Moszyńskiego, że kolekcja ta już mu się na pewno nie wymknie³⁴. Transakcja nabycia tej części zbiorów Czapskiego przez króla odbyła się zapewne w roku śmierci starosty 1784 r. lub w następnym³⁵.

Generał Wincenty Krasiński, będąc od 1804 r. członkiem–korespondentem, od 1805 członkiem przybranym, a od 1820 członkiem czynnym Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk³⁶, do biblioteki oraz Muzeum i Gabinetu Rzeczy

³² *Gazeta Warszawska* 1774 (22 czerwca), nr 50, strony nlb.: „Na licznych i wyniesionych gradusach bogata leżała trumna, pod baldachimem na czterech kolumnach wspartym. Ostatnie katafalku misterne wiązanie kończył *Genjusz Czasu* portret ś.p. Starościny do wieczności odnoszący. [...] Koło katafalku z świecami zapalonymi [stała grupa] ubogich tak starych jako i dzieci w barwę na ten akt przyrządzoną ubranych. Każdy z nich miał na piersiach zawieszony Medal, na to umyślnie bity; imię, nazwisko, rok urodzenia i śmierci zmarłej tej Damy wyrażający, oraz do modlitw za jej duszę pobudzający. Oprócz pomniejszych tych medalów, rozdawane były inne większe złote i srebrne. Na iednej stronie tych Medalów wyrażone iest starych Krzymian kształtem robione naczynie śmiertelne popioły zawierające; z tym napisem *Maria Comit:in Bękowo Czapska. Nata in Now[...]* VIII. Decembris MDCCXXIII. Obijt Varsavie XIII Majj MDCCLXXIV. Na drugiej stronie Medalu iest napis *Maritus lugens Thomas Comes de Bękowo Czapski Capitaneus Knisszynensis. F.F. Varsavie*”.

³³ O zbiorach numizmatycznych Radziwiłłów, m.in. Dominika, zob. MNK sygn. 934 a, s. 195.

³⁴ Korespondencja A. Moszyńskiego z królem Stanisławem Augustem, Biblioteka Czarotoryskich, rkps. 676 [A. Moszyński do króla] s. 1595–1596, [Król do A. Moszyńskiego] s. 1601, por. Mańkowski, *Kolekcjonerstwo*, s. 25; J. Strzałkowski, *Zbiór numizmatyczny Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Biuletyn Numizmatyczny 1973, nr 5, s. 82; J. Kolenko, *Studia z dziejów numizmatyki. Zbiory w Krzemieńcu*, Archeologia, t. 20, 1969 [1970], s. 93.

³⁵ M. Męciewska, *O zapracowanych kustoszach i leniwych kancelistach. Przyczynek do dziejów kolekcji numizmatycznej Stanisława Augusta*, [w:] *Arx felicitatis. Księga ku czci profesora Andrzeja Rottermunda w sześćdziesiątą rocznicę urodzin od przyjaciół, kolegów i współpracowników*, Warszawa 2001, s. 382 n.

³⁶ W. Krasiński należał do Towarzystwa aż do końca jego istnienia, zob. *Noty biograficzne członków Towarzystwa: Wincenty Krasiński*, [w:] A. Kulecka, M. Osiecka, D. Zamojska, „...którchy nauki, cnotę, Ojczyznę kochają” znani i nieznani członkowie Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk. W dwusetną rocznicę powstania Towarzystwa, Warszawa 2000, s. 201.

Przyrodzonych Towarzystwa w różnych latach ofiarował nie tylko rzadkie książki, mapy, rękopisy, zabytki archeologiczne, okazy przyrodniczo–geologicznych, ale również starożytne rzymskie i średniowieczne numizmaty³⁷. Dary te opatrzone były zwykle wnikliwym opisem generała dotyczącym okoliczności, w jakich dokonano ich odkrycia³⁸. Wiadomo też, że Krasieński utrzymywał stosunki z cenionymi znawcami przedmiotu, jak choćby ze swym wujem Tadeuszem Czackim, któremu do zbioru

Le General
VINCENT KRASIEŃSKI

Ryc. 2. Generał Wincenty hrabia Krasieński, litografia 1. połowa XIX w., BN, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, G. 10058.

³⁷ [Pod datą 11 listopada 1820]: „Ofiary do Muzeum. Sen[ator] Woj[ewoda] Jen[erał] Dyw[izji] Koleg[a] Wincenty Krasieński ofiarował pieniądz znaleziony w majątności jego w Sarnowej Górze pod wielkim kamieniem granitowym w ziemi, wydobyty w obwodzie przasnyskim województwie Płockim. Pieniądz ten zdaniem kolegi [Jerzego Chrystiana] Arnolda należy do monet czeskich lub niemieckich. Tamże kol[ega] Kras. Dał w ofierze pieniądz Tytusa Wespazjana Cesarza Rzymskiego znaleziony na gruncie wsi Chmielowa w bliskości miasta Wyszogroda w woj. Płockiem”, AGAD. TPN sygn. 60, k. 53, Por. także: J. Kolen do, *Znaleziska monet średniowiecznych w materiałach Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej*, [w:] *Nummus et Historia*, Warszawa 1985, s. 265, nr 7 (Sarnowa Góra, woj. Ciechanowskie); t e n ż e, *Nieznane znaleziska monet rzymskich z materiałów z archiwum Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1800–1831)*, WN, R.32, 1988, z. 3–4, s. 176 [denar srebrny cesarza Tytusa z 80 r. znaleziony w 1822 r. w miejscowości Chmielowo, gm. Wyszogród, woj. Płockie]; t e n ż e, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Opinogórze, woj. Ciechanowskie w świetle materiałów archiwalnych Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk*, Światowid, R. XXXVIII, 1991, s. 191–192.

³⁸ Pismo urzędowe gen. W. Krasieńskiego, komisarza wojewódzkiego na obwód przasnyski delegowanego, z dnia 14 kwietnia 1822 r., AGAD, TPN, t. 98, s. 31. Zob. także Kolen do, *Nieznane*, s. 176 (Znaleziska z Polski 1. Chmielowo).

ru numizmatycznego w gimnazjum w Krzemieńcu podarował swego czasu „dwa [francuskie] medale złote: jeden na pamiątkę zaślubienia przez Napoleona Maryi Ludwiki, drugi na urodzenie ich syna”³⁹. Domniemywać należy, że podobne numizmaty posiadał w swym zbiorze. Wydaje się, że numizmatami zajmował się nawet w ostatnich latach swego życia, o czym świadczyć może fakt, iż w 1851 r. przekazał do zbiorów Biblioteki Głównej Okręgu Naukowego Warszawskiego (b. Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego) jakąś monetę „kuficzną”⁴⁰. Antoni Ryszard odnotował, że swego czasu numizmaty w kolekcji Wincentego Krasieńskiego miał jakoby porządkować Budziński⁴¹. Pośrednio o zainteresowaniach Wincentego Krasieńskiego numizmatyką świadczyć może bogaty księgozbiór z tej dziedziny, jaki zgromadził w swej bibliotece, liczący po jego śmierci 118 pozycji⁴².

Zachowane w źródłach informacje nie świadczą jednak, aby generał stworzył większy zbiór. Jeśli zbierał numizmaty, to składały się nań nabyte przy różnych okazjach egzemplarze, głównie wykonane ze szlacheckich kruszców. Takie cenne medale lub monety przechowywał w swym skarbcu, gdzie zgromadził również pewną liczbę obiektów złotniczych związanych z numizmatyką. Znajdowały się tam np. liczne, interesujące z punktu widzenia numizmatycznego jak i złotniczego, rozmaite naczynia wysadzane, dostarczonymi złotnikom przez generała, monetami i medalami. Hrabia Wincenty Krasieński chętnie sięgał do swego skarbcza i dekorował takimi naczyniami stoły podczas większych uroczystości, jak to np. miało miejsce w listopadzie 1852 r. podczas obiadu wydanego na cześć księcia namiestnika Teodora Paskiewicza i jego żony Ireny. Uczestnicy mieli wówczas możliwość oglądać na stołach biesiadnych m.in. „puchary familijne, kosztowne roztruchany, czary zdobione drogimi kamieniami i medalami”⁴³. Miał też generał w swych zbiorach złoty kubek napełniony napoleondorami, ofiarowany mu niegdyś na pamiątkę przez dowodzonych przez niego żołnierzy pułku lekkokonnnych⁴⁴.

³⁹ E. Helenijusz [E. Iwanowski], *Gabinet numizmatyczny wołyńskiego liceum*, [w:] *Rozmowy o polskiej koronie*, t. II, Kraków 1873, s. 467.

⁴⁰ J. Kolendo, *Zbiory zabytków archeologicznych oraz kolekcje numizmatyczne na Uniwersytecie Warszawskim w latach 1816–1915*, [w:] *Dzieje Archeologii na Uniwersytecie Warszawski*, Warszawa 1993, s. 32 i przyp. 35.

⁴¹ Hasło: *Warszawa. Biblioteka i Muzeum Ordynacji Hr. Krasieńskich*, [w:] Ryszard, *Album*, t. III, LBN. Być może numizmatyk i posiadacz znacznej kolekcji — Alfons Budziński (1822–1885). O nim ostatnio J. Kolendo, *O kilku znaleziskach monet rzymskich z ziem Polski*, [w:] *Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem Polski II, Korpus znalezisk rzymskich z europejskiego Barbaricum — Polska*, ed. J. Kolendo, A. Bursche, Warszawa 2001, s. 149–153 i 155. Wg J. Kolendo informacja A. Ryszarda może budzić wątpliwości.

⁴² W. Wittig, *Ex-libris’y bibliotek polskich XVI–XX wiek*, Warszawa 1907, s. 135. W Bibliotece Ordynacji Krasieńskich znajdował się m.in. rękopis zatytułowany „Medale i tablice medalowe ze zbioru b. Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk”, którego odpis zamieścił w swym dziele o Towarzystwie A. Kraushar, por. A. Kraushar, *Towarzystwo Królewskie Przyjaciół Nauk 1800–1832*, t. VIII, *Annexa*, s. 465–477.

⁴³ *Kurier Warszawski* 1852 (18/30 listopad), nr 319, s. 1674.

⁴⁴ [S. Łozaj] *Zbiory odznak orderowych i odznaczeń w Polsce*, s. 3 [8], *Straty w dziedzinie sztuki zdobniczej i orderów*, AAN, MKiS. ZMiOZ. BRiO, sygn. 387/135.

Inwentarz Pałacu Krasińskich z 1859 r. wymienia kilka interesujących a związanych z numizmatyką obiektów. Czytamy tam o takich przedmiotach jak „puszka srebrna z medalem na dnie”, „wazon z przykrywą numizmatami wysadzany na pamiątkę ur. Wł[adysława]. Krasińskiego; wazon takiż sam na pamiątkę ur. Zygmunta [Jerzego] hr. Krasińskiego”, „dwa półmiski staroświeckie[...] jeden numizmatami wysadzany”, „2 czary duże pozłacane numizmatami wysadzane”, „trzy medale złote m.in. bp. Franciszka Krasińskiego”, „trzy medale srebrne”, „7 szt. medalów różnych, w większości niemieckich, 26 numizmatów dwutalarowych”, ale też znajdujemy wzmiankę o „woreczku małych numizmatów spiszowych”. W innych miejscach inwentarza przeczytać można jeszcze o orderach i odznaczeniach, jak np. o bliżej nieokreślonych czterech orderach i gwiazdach srebrnych do nich. Czasem wzmiankowane są tam konkretne medale czy ordery, jak „medal srebrny z czasów Mikołaja I cesarza z 1827 r.”, „2 medale brązowe sardyńskie i jeden Aleksandra I” lub „2 medaliony złote, duże, udzielone na pamiątkę koronacji Mikołaja I i Aleksandra II”⁴⁵. O podobnych naczyniach zdobionych medalami znajdujemy wzmianki w zachowanym do dziś w Muzeum Narodowym w Warszawie „Inwentarzu Muzeum Ordynacji Krasińskich”. Czytamy tam m.in. o nie istniejących już dziś przedmiotach zdobnych w numizmaty, jak np. o wykonanym w 1844 r. w warszawskim zakładzie Augusta Pickla (Pikel & Comp. w Warszawie) złotym pucharze, pokrytym „drobnym ornamentem” oraz dekoracją z emalii na jego pokrywie, na którego dnie umieszczony został medal z popiersiem gen. Wincentego Krasińskiego⁴⁶. Dowiadujemy się też o znanej już dziś jedynie z fotografii Karola Beyera czarze pamiątkowej wykonanej w 1858 r. w warszawskiej pracowni złotniczej Józefa Wejnerta ze złota z zapisu Napoleona I, przekazanego generałowi Krasińskiemu przez Napoleona III. Powstałe na podstawie projektu zaprzyjaźnionego z generałem malarza batalisty Januarego Suchodolskiego naczynie wspierało się na kolumnie otoczonej figurkami szwoleżerów, zaś jego powierzchnię dekorowała część przesłanych z Francji luidorów⁴⁷. Poza nimi „Inwentarz Muzeum Ordynacji Krasińskich” wymienia jeszcze kilka naczyń

⁴⁵ *Inwentarz pałacu Krasińskich w Warszawie*, [w:] *Krasiński. Listy do plenipotentia i oficjalistów, zebrał, opracował i wstępem poprzedził Zbigniew Sudolski*, Warszawa 1994, *Aneks XIV*, passim. Oryginał znajduje się w Archiwum Państwowym m. st. Warszawy, Akta notarialne kancelarii Józefa Noskowskiego nr 20 498 r. 1859 od s. 45.

⁴⁶ MNW Inw., MOK 961; *Świadek epoki. Listy Elizy z Branickich Krasińskiej*, wyd. Z. Sudolski, t. 1, Warszawa 1995, s. 242. Autorka listów zauważa „złoty medal generała wtopiony wewnątrz”; *Srebra warszawskie 1851–1939, część pierwsza. Srebra ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie*, opracował R. Bobrow, Warszawa 1997, s. 25–27.

⁴⁷ MNW Inw., MOK 962 identyfikuje złotnika jako S. Neybour’a [w rzeczywistości złotnik warszawski Stefan Neubauer, uprzejma informacja kustosa działu rzemiosła artystycznego MNW R. Bobrowa]; *Srebra warszawskie 1851–1939*, s. 27; W. Przybyszewski, *Wokół jednego zabytku. Generalska czara*, Spotkania z Zabytkami, R. XXII, 1998, nr 4, s. 12–13, il. s. 13, tenże, *Wyroby złotnicze ze skarbcza generała Wincentego Krasińskiego*, Mazowsze, R. VII, 1999, nr 12, s. 140 i il. 2 oraz przyp. 26–29. Fotografia K. Beyera MNW. Dział Dokumentacji Ikonograficznej sygn. DI 98 793.

tego typu, jak np. „dwie wykonane w warszawskiej wytwórni Frageta srebrne misy na nóżkach” z „wprawionymi monetami z czasów Zygmunta II”⁴⁸. Znajdujemy tam też informacje o innych zdobionych numizmatami przedmiotach, takich jak tabakierki czy pudełka⁴⁹.

Ryc. 3. Kufel barokowy zdobiony ortami Zygmunta III i medalem srebrnym z popiersiem elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma, srebro złocone, Gdańsk [?] XVII w., MNW SZM 1543 MN.

Pozostałością po tych związanych z numizmatyką przedmiotach są cztery zachowane do dziś w Muzeum Narodowym w Warszawie obiekty. Pierwszy z nich to duży z XVII w., zapewne gdański, kufel srebrny i połączony z pokrywą, dekorowany osiemnastoma monetami z czasów Zygmunta III z 1615 r. i jednym medalem srebrnym z popiersiem elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma⁵⁰

⁴⁸ MNW. Inw., MOK. 950.

⁴⁹ MNW. Inw, np. MOK 1420 „[François Augustin] Caunois [1813 r.], Medal złoty z popiersiem ks[ięcia] Józefa Poniatowskiego wprawiony pośrodku wieczka pudełka, złoto, tektura, szkło”, poz. MOK 1471 „Tabakierka ozdobiona medalem złotym z popiersiem ces. Aleksandra II i jego żony w pudełku skórzanym ze złoceniami, szylkret”.

⁵⁰ MNW. SZM 1543 rew [indykat] 1985. Dawniej MOK 934 „Kufel z pokrywą: wśród ornamentów kwiatowych monety Zygmunta III”. Przedmiot ten pochodził ze zbiorów Konstantego Świdzińskiego, por. Zapis Konstantego Świdzińskiego: Inwentarz pozostałości po Konstantym Świdzińskim dla kontroli skarbowej przy sądach guberni radomskiej w Radomiu [1856-1858], Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach, Archiwum Ordynacji Myszkowskiej, sygn. 149 [dalej APK. AOM. sygn. 149], W tytule XV, Zbiory archeologiczne poz. 1. zapisany jako: „Koneweczka wyłaczana, ozdobiona 18 ortami Zygmunta III, ważyący łutów 85...”. Do zbiorów Świdzińskiego przedmiot ten dostał się za pośrednictwem J. K. Wilczyńskiego, por. J. J a w o r s k a, *Album wileńskie i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński w świetle korespondencji z Konstantym Świdzińskim*, Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie [dalej RMNW], R. XVI, 1972, Aneks 2, s. 390, list nr 9, J. K. Wilczyński do K. Świdzińskiego 31 maja 1849: „Udało się wydobyć śliczny puchar z numizmatami polskimi, niegdyś własność Paców, waży 80 kilka łutów”. Kufel ten rewindykowany z Krakowa w 1945 r., por. Dokumenty dot. rewindykacji. Transport rewindykacyjny z Krakowa, 7 VI 1946, k. nłb. MNW. Archiwum.

(ryc. 3). Ordynacja pokazywała go publiczności na wystawie „Sztuki starożytnej i nowożytnej” w Warszawie w 1889 r.⁵¹ Drugim z nich jest srebrny talerz zdobiony medalami z 1. połowy XIX w., na odwrocie którego znajdujemy interesujący napis: „Medale te były dane przez Karola Alberta króla Sardyńskiego generałowi Wincentemu Krasińskiemu w 1846 r.”⁵². Trzeci i czwarty to wspomniane wyżej dwa wazony z pokrywami nabijane monetami z różnych czasów, wykonane z okazji urodzin synów poety Zygmunta Krasińskiego: Władysława (ur. w 1844 r.) oraz Zygmunta Jerzego (ur. w 1846 r.)⁵³.

Niewątpliwie chlubą tego zbioru był „jeden prawdziwy”, jak uważali Krasińscy, bity stemplem, złoty medal zmarłego w 1577 r. biskupa krakowskiego Franciszka Krasińskiego⁵⁴ (ryc. 4). Przechowywany w ordynackim skarbcu, w czasach późniejszych oprawiony został w nabijaną złotem hebanową tabakierkę. Medal ten, który wraz z innymi przedmiotami Wincenty Krasiński wyjął z trumny biskupa w Bodzentynie, użyczył generał na warszawską wystawę starożytniczą w 1856 r. W katalogu wystawy znalazła się dokładna o nim informacja⁵⁵. Wcześniej, ale nieprecyzyjnie, opisali ten medal Feliks Bentkowski oraz Edward Raczyński⁵⁶. W 1870 r. medal został ponownie omówiony i reprodukowany w szytym wydawnictwie cyklicznym „Biblioteka Ordynacji Krasińskich”. Władysław Krasiński tak o nim wówczas napisał: „medal [...] szczerozłoty. Ma średnicy 2 cali i waży 4 1/8 łutów. Z powodu dokładności wykonania i nadzwyczajnej delikatności rytu, liczyć się może do najcenniejszych okazów sztuki menniczej w Polsce. Wybitym został z polecenia kapituły krakowskiej lub szlachty siewierskiej”⁵⁷. Ten cenny numizmat posiadał Emeryk Hutten-Czapski i uwzględnił go w swym monumen-

⁵¹ A. K[ossowski], *Katalog wystawy sztuki starożytnej i nowożytnej, stosowanej do przemysłu, w mies. Listopadzie i grudniu 1889 r., w gmachu Muzeum Przemysłu i Rolnictwa odbytej*, Warszawa 1889, s. 161, poz. 31 „Roztruchan srebrny, połączany, z monetami Zygmunta III i Elektora Brandenburskiego, wyrób niemiecki z zeszłego wieku”.

⁵² MNW. SZM 878 BOK? rew. 12081, neg. 165574. Z daty tej wynika, że król Karol Albert obdarował Wincentego Krasińskiego w 1839 oraz w 1846 r.

⁵³ MNW. SZM 970/ 1–2, BOK 1251, 1252, rew. 16481, neg. 165648. O obiektach tych, por. Przybyszewski, *Wyroby*, s. 139 oraz przyp. 17–19.

⁵⁴ MNW. Inw., MOK 1496 „Łańcuch biskupa Franciszka Krasińskiego i medal z jego piersiem (złote — unikat) oraz 2 monety złote [z dopiskiem] w tym samym pudełku medal zawinięty nie skatalogowany”.

⁵⁵ *Katalog wystawy starożytności i przedmiotów sztuki 1856 urządzona w Pałacu JW Augustowstwa Potockich w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu* [pod red. Bolesława Podczaszyńskiego], Warszawa 1856, s. 301, nr 897, poz. 48 oraz tamże obszerny opis w przypisie 5.

⁵⁶ Bentkowski, *Spis medalów*, s. 11, nr 36; Raczyński, *Gabinet*, Wrocław 1838, t. I, s. 114, nr 27 oraz tabl. pomiędzy s. 114–115.

⁵⁷ *Biblioteka Ordynacji Krasińskich. Akta podkanclerskie Franciszka Krasińskiego 1569–1573, wydał Wł. Hr. Krasiński objaśnił przypiskiem Wł. Chomętowski*, Warszawa 1870, s. II oraz po s. 280 drzeworyt Juliana Schübelera przedstawiający medal, łańcuch i kielich należące niegdyś do Franciszka Krasińskiego. Przed frontysem drzeworyt z piersiem Franciszka Krasińskiego wzorowany na wizerunku z medalu.

talnym dziele⁵⁸. Dodajmy jeszcze, że złoty egzemplarz tego medalu znajdował się w 1. połowie XIX w. również w warszawskim zbiorze hrabiego Franciszka Potockiego⁵⁹, a w 1866 r. Jan Matejko na podstawie medalowego wizerunku stworzył, spopularyzowany później w drzeworycie, rysunkowy portret biskupa⁶⁰.

Ryc. 4. Medalier nieokreślony pracujący w końcu XVI w., medal ku czci Franciszka Krasieńskiego biskupa krakowskiego, 1574 r., brąz, bity, czzelowany. Awers i rewers. MNW 6401.

Zabiegając o popularność, zamawiał Wincenty Krasieński także swe własne medale. Znanne są nam obecnie trzy z nich. Jeden mniejszy, z herbem hrabiowskim Krasieńskiego, oraz dwa z wizerunkiem generała. Pierwszy z nich bity był zapewne dla uczczenia nadania Krasieńskiemu w 1811 r. przez Napoleona tytułu hrabiego Cesarstwa, który uzyskał wraz z przyznaniem starostwa opinogórskiego⁶¹. Dwa pozostałe wykonane zostały w 1814 r. Jeden z nich upamiętniał wkroczenie do Poznania w sierpniu 1814 r. mianowanego przez Napoleona „Général en chef de tous les Polonais” generała Krasieńskiego na czele zostających dotąd na służbie francuskiej wojsk polskich. Według przypuszczeń znawcy przedmiotu Mariana Gumowskiego autorem medalu był działający w tym czasie w Warszawie Karol Emanuel Baerend (1770–1825)⁶². Istniał wreszcie trzeci medal z wizerunkiem Krasieńskiego

⁵⁸ E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, t. II, s. 219, poz. 3921.

⁵⁹ Z. Wdowiszewski, *Franciszek hr. Potocki (1788–1853) i jego zbiór monet i medali w Warszawie*, WN, R. 5, 1961, z. 2–3, s. 146, poz. 87.

⁶⁰ Drzeworyt zamieszczony [w:] *Tygodnik Ilustrowany* 1867, nr 408, s. 25.

⁶¹ M. Gumowski, *Kartoteka medali sławnych Polaków*, k. 1250, MNK, sygn. 1437. Na awersie herb hrabiowski Krasieńskiego z pallumentem zwieńczonym koroną hrabiowską, na wstążce nad tarczą napis *Vaillance Loyaute*. Na rewersie dwa rogi obfitości a pod nimi napis *Corvinus/Comes/ a Crasne/Krasieński* u dołu sygnatura medaliera *Gube [Henryk] F.* Por. także, J. Strzałkowski, *Słownik medalierów polskich i z Polską związanych 1508–1965. Materiały*, Warszawa 1985, s. 52 [tam literatura dotycząca medalu]

⁶² Gumowski, *Kartoteka*, k. 1248. Na awersie popiersie w prawo i nad nim w otoku napis *Wincenty Hrabia Krasieński Gen. W. Fr.* Na rewersie napis w pięciu wierszach *Wojsko Polskie/Powracające z Francji/ Swemu Dowódcy/ -/Poznań XXV sierpnia/ MDCCCXIV R./*. Por. także Hutten-Czapski, *Catalogue*, t. II, nr 3922, plansza XIII, fig. 182.

i napisem „Polacy cnocie”, który swego czasu wzbudził w społeczeństwie polskim silne emocje. Wykonał go dla generała znany medalier paryski François Augustin Caunois w ramach serii medali sławnych ludzi wydawanej przez Amadée Duranda w Paryżu od 1818 r.⁶³ (ryc. 5) Jak wskazują zapiski pamiętnikarskie, Krasieński, uzurpując sobie miłość oddanych współobywateli, kazał sam bić ten medal. Jednakże zawarta na nim sentencja wzbudziła powszechne oburzenie rodaków. Pamiętnikarka Natalia Kicka kąśliwie skwitowała ten fakt zasłyszonymi od Juliana Ursyna Niemcewicza słowami: „dwóch wyrazów brakowało w tym napisie, ażeby przestał być kłamstwem; wypadało dodać; nie Polacy i nie cnocie”⁶⁴.

Ryc. 5. Bartynotyp medalu Wincentego Krasieńskiego wykonanego przez Francisza Augustina Caunois'a w 1814 r., BN, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, AFG III – 7 I G/ JG 20578.

Okoliczności związane z niefortunnymi zabiegami generała o popularność przybliżyła nam w swych pamiętnikach Anna Potocka-Wąsowiczowa. „Dość bezczelny, aby wybić medal ze swym wizerunkiem — ośmielił się wryć na nim: „Polacy cnocie”. Przez pewien czas dzieło to trzymane było w tajemnicy. Nowoczesny Milcjades zadowolili się rozdaniem niewielkiej ilości egzemplarzy najmniej znaczącym pośród swych zauszników, wrzucaniem medali garściami do rzek i umieszczaniem ich w fundamentach wznoszonych w jego majątkach budowli...[tymczasem] co bardziej zaufanym zwierzał się na ucho, że oficerowie jego pułku powzięli, jak mu wiadomo, zamiar wybicia medalu na jego cześć [...] Medal został wybity dzięki zaliczce udzielonej przez nijakiego Pfeifera, oficera ubiorczego gwardii. Po długim oczekiwaniu i bezskutecznym upominaniu się o ową sumę, wytoczył on

⁶³ Na awersie medalu popiersie w lewo z napisem w otoku *W. Hr. Korwin – Krasieński G. D.*, pod popiersiem sygnatura medaliera *Caunois F.*, na rewersie w wieńcu laurowym napis *Polacy cnocie — 3 kwietnia 1814.* (wym. 43 mm), por. Gumowski, *Kartoteka*, k. 1249. Tu bogata literatura przedmiotu. Medal wielokrotnie publikowany i wzmiankowany, m.in. B e n t k o w s k i, *o.c.*, s. 225, nr 834; H u t t e n – C z a p s k i, *Catalogue*, t. II, nr 3923; Ostatnio o medalu A. Więcek, *Dzieje sztuki medalierskiej w Polsce*, Kraków 1989, s. 113.

⁶⁴ N. K i c k a, *Pamiętniki*, Warszawa 1972, s. 125.

wreszcie generałowi gorszący proces, który wydobył na jaw całą sprawę, jednocześnie upokarzającą i zabawną⁶⁵. Sam zaś dumny generał, gardząc widocznie opinią publiczną, „zaszczycał” medalem różne osoby za doznane przysługi, jak choćby wtedy, gdy zapragnął zdobyć od niechętnego mu księdza Łętowskiego cenną biblię. W zamian za drogocenną księgę zaoferował właścicielowi „medal swój”, o którym ten, po raz kolejny parafrazując słowa Niemcewicza, wyraził się złośliwie, iż składający się z dwóch słów napis na medalu zawierał aż trzy kłamstwa. Medal ten bowiem miał „napis *Polacy cnocie*, gdy tu ani Polacy ani cnocie dali wybić ten medal tylko niecnota sama go sobie obmyśliła”⁶⁶. Wszystkie te medale na pewno znajdowały się w zbiorach Krasieńskich. Tyle i naszych skąpych wiadomości o zbiorach i zainteresowaniach numizmatycznych Wincentego Krasieńskiego. Dopiero po jego śmierci kolekcja numizmatyczna Krasieńskich została w znaczący sposób powiększona.

*

Od 1861 r. trzonem zbiorów numizmatycznych w bibliotece Ordynacji Krasieńskich stała się wcielona do nich kolekcja Konstantego Świdzińskiego (1793–1855)⁶⁷, patriota i znanego starożytnika z Sulgostowa w powiecie opoczyńskim (ryc. 6), ucznia Samuela Bogumiła Lindego, blisko związanego z Joachimem Lelewelem. Ten sławny swego czasu zbieracz pamiątek przeszłości krajowej „z zamiłowaniem i znawstwem [...] oddawał się” numizmatyce, a w jego bibliotece znajdowały się „dzieła numizmatyczne polskie w komplecie”⁶⁸. Pisał o nim Julian Bartoszewicz, że „wszystko co było stare, co pleśnią wieków wyszlachetniało, wszystko to nabywał: książki, monety, obrazy”⁶⁹. Kiedy w 1853 r. na jednym z zebrań koła numizmatycznego warszawskiego sławny numizmatyk i fotograf Karol Beyer (1818–1877) poproszony został o wymienienie znanych mu zbiorów numizmatycznych i zbieraczy, wśród kolekcjonerów spoza Warszawy wspomniął również Konstantego Świdzińskiego w Sulgostowie, dodając iż „bawi pod Kijowem”⁷⁰.

⁶⁵ A. z Tyszkiewiczów Potocka–Wąsowiczowa, *Wspomnienia naocznego świadka*, Warszawa 1965, s. 264–265.

⁶⁶ L. Łętowski, *Wspomnienia pamiętnikarskie*, Wrocław 1956, s. 126.

⁶⁷ O Świdzińskim zob. m.in. A. Michalewska, *Świdziński Konstanty*, [w:] SPKP, s. 891–892. Tam bogata literatura przedmiotu, którą warto uzupełnić o: J. Szczęsnny, *Kilka słów o Świdnie i rodzinie Świdzińskich*, Tygodnik Ilustrowany, 1877, nr 99 s. 306 oraz interesującą notę biograficzną poprzedzającą zespół listów K. Świdzińskiego do E. Iwanowskiego, por. Listy Konstantego Świdzińskiego, Korespondencja E. Iwanowskiego, Biblioteka Jagiellońska, [dalej BJ] rkps. 5931/35.

⁶⁸ [J. Łoski], *Opis Biblioteki po Świdzińskim Konstantym*, AGAD, Teki Skimborowicza, T. XXII 3/51, k. 17.

⁶⁹ J. Bartoszewicz, *Konstanty Świdziński i jego wieczysta fundacja*, Biblioteka Warszawska 1857, t. II, s. 513.

⁷⁰ J., *Wieczory numizmatyczne*. R. 1853, Na ziemi naszej. Dodatek naukowo-literacki „Kurier Lwowski”, R. II, 1910, nr 5, s. 38. Tamże ciekawe wyliczenie kilkudziesięciu numizmatyków polskich i zbiorów numizmatów polskich w kraju i za granicą ok. 1853 r., wg relacji Karola Beyera.

I faktycznie, swoje numizmaty trzymał Świdziński w ostatnich latach swego życia w Kijowie. Z czasem, wraz z innymi zbiorami, przesłał je do Sulgostowa. Monety i medale przechowywał w długich, wąskich pudełkach, a każdy numizmat owijał w papier, na którym „drobnym bardzo charakterem [pisma zawarty był] szczegółowy [...] opis, poparty cytatami z różnych autorów i własnymi objaśnieniami”⁷¹.

KONSTANTY ŚWIDZIŃSKI

Ryc. 6. Konstanty Świdziński, drzeworyt wg portretu olejnego austriackiego malarza czynnego m.in. w Kijowie Heinricha Hollpeina (1814–1888), Tygodnik Ilustrowany 1859, nr 1, s. 5. BN, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, sygn. G. 6091.

Interesujące obiekty do swych zbiorów pozyskiwał Konstanty Świdziński różnymi sposobami. Miał swych opłacanych agentów, sam też jeździł wszędzie tam, gdzie zaistniała możliwość nabycia nowego zabytku. Aby osiąść pożądany przedmiot, podobnie jak inni ogarnięci manią kolekcjonerzy, jak np. Tadeusz Czacki, gotów był na wszystko⁷². Opowiadano, że podczas jednej z wizyt u pewnego numizmatyka „postanowił ponownie obejrzyć jego zbiory. Otwierając kolejne szufladki z medalami i monetami, szybko je zamknął, ponieważ zamiast okazji znajdował kartkę z napisem „ukradł Świdziński”⁷³.

⁷¹ J. Łoski, *Biblioteka i Muzeum Świdzińskiego (Wspomnienia z pobytu w Opoczyńskim)*, Gazeta Warszawska 1857, nr 153, s. 4–5.

⁷² O złośliwych uwagach dotyczących zbieraczy numizmatyków i ich pasji por. J., *Wieczory numizmatyczne*, s. 38.

⁷³ T. Dächtera, *Konstanty Świdziński i jego zbiory. Przyczynek do historii Biblioteki Ordynacji Krasińskich*, Biblioteka 1997, nr 1 (10), s. 19.

Kolekcjoner utrzymywał kontakty, prowadził wymianę i korespondował ze znanymi numizmatykami swego czasu, m.in. z posiadaczem „pięknej i doborowej kolekcji numizmatów polskich”, medalierem mennicy w Petersburgu, Jakubem Reichlem⁷⁴. Przy pomocy Świdzińskiego swe własne kolekcje wydatnie uzupełnił Joachim Lelewel. Zachowane fragmenty korespondencji z lat 1826–1830 pozwalają nam stwierdzić, że obaj wymieniali nie tylko dzieła drukowane czy rękopisy, ale również numizmaty. I tak dowiadujemy się, że w 1826 r. uczony otrzymał z Sulgostowa przesyłkę 96 sztuk monet płockich, których jak pisał Świdziński, „ledwo parę prawdziwie podwójnych znalazłem, reszta lubo odmiany z moimi egzemplarzami przedstawia, a między nimi tak rzadki Piligrima Biskupa za Konrada, który także się różni z moim, Panu ofiaruję”. W innym z listów, proponując pomoc w poszukiwaniach numizmatów, pisał do Lelewela: „Pan potrzebuje jeszcze podobno Bolesława na koniku, prosiłbym o doniesienie o tym, bo bym się razem dla siebie i dla Pana starał”⁷⁵. Nie dziwi zatem fakt, że Joachim Lelewel, wydając już na emigracji swe najświetniejsze dzieło o numizmatyce i zamieszczając tam listę „cabinets, collections et decouvertes qui m’ont servi”, odnotował także zbiór „de M. Swidzinski, en Pologne”⁷⁶. Kolekcję Świdzińskiego wzbogacał w numizmaty autor najpoważniejszego polskiego wydawnictwa artystycznego XIX w. „Album de Wilna”, zbieracz m.in. numizmatów, Jan Kazimierz Wilczyński (1806–1885)⁷⁷. Wiadomo np., że w 1849 r. przesłał on mu należący niegdyś do Paców i wążący 80 kilka łutów „śliczny puchar z numizmatami polskimi” oraz jakiś medal z 1848 r.⁷⁸ Świdziński pozostawał również w kontakcie ze Stanisławem Chaudoirem (1790–1858) z Iwnicy⁷⁹, miłośnikiem i kolekcjonerem starożytności greckich i rzymskich, obrazów, rycin i numizmatów, posiadaczem bogatej w dzieła o numizmatyce biblioteki oraz autorem licznych dzieł z tej dziedziny. Wreszcie w gromadzeniu „starożytności i numizmatów”

⁷⁴ A. Goldstein, *Ignacy Zagórski w listach do J. Reichla*, Zapiski numizmatyczne, R.III, 1886, nr 10, s. 165.

⁷⁵ Korespondencja Joachima Lelewela, list Konstantego Świdzińskiego do Joachima Lelewela, Sulgostów, 8 stycznia 1826. W odpowiedzi list Lelewela z podziękowaniem za starania Świdzińskiego względem wyszukiwania numizmatów oraz doniesieniem o wzroście kolekcji własnej Lelewela na drodze darów, wymiany i zakupów z wieloma numizmatykami polskimi, także list Joachima Lelewela do Konstantego Świdzińskiego, Warszawa 28 stycznia 1826, BJ, sygn. 4435. Oba listy opublikowała D. Kamolowa, *Fragmenty korespondencji Joachima Lelewela z Konstantym Świdzińskim z lat 1826–1830*, Przegląd Historyczny, t. LIV, 1963, z. 3, s. 482–483.

⁷⁶ J. Lelewel, *Numismatique du Moyen-Age*, Bruxelles 1835, p. [XII].

⁷⁷ M. Kwiatkowska, *Wilczyński Jan Kazimierz*, [w:] SPKP Supplement II, Warszawa 2000, s. 179–180.

⁷⁸ Jaworska, *Album*, s. 390, list nr 9 i 10. Por. także przypis 50.

⁷⁹ M. Danilewiczowa, *Chaudoir Stanisław*, [w:] PSB, t. III, Kraków 1937 s. 265. Iwnica [pow. żytomierski, blisko granicy gub. kijowskiej]. O S. Chaudoirze i Iwnicy zob. także *Iwnica*, [w:] R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. XI, *Województwo kijowskie*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1997, s. 209–210.

pomagał Świdzińskiemu zatrudniony przez niego kustosz zbiorów — Edward Rulikowski (1825–1900)⁸⁰.

Zmarły w 1855 r. kolekcjoner powołał testamentem Radę Biblioteczną mającą za zadanie sprawować opiekę naukową nad pozostawionym zbiorem. W jej składzie znalazł się m.in. Aleksander Przeździecki (1814–1871)⁸¹ oraz historyk i bibliotekarz, jak też zbieracz książek — Julian Bartoszewicz (1821–1870), który po przekazaniu zbiorów Świdzińskiego Bibliotece Ordynacji Krasieńskich miał zostać tam bibliotekarzem, do czego jednak nie doszło⁸². Jednym z powierzonych Bartoszewiczowi zadań było dokonanie szacunków zgromadzonych w Sulgostowie zbiorów. Tymczasem od ok. 1850 r. opiekę nad biblioteką i muzeum Świdzińskiego sprawował zaangażowany przez kolekcjonera historyk i bibliotekarz — Edward Nowakowski (1829–1903)⁸³, którego zadaniem było scalenie rozrzuconych dotąd po kraju zbiorów⁸⁴, ich inwentaryzacja i przygotowanie do przekazania sukcesorom. W ramach tych prac Nowakowski i Bartoszewicz, dla potrzeb kontroli skarbowej przy sądach guberni radomskiej, sporządzili w latach 1856–1858 zachowany do dziś „Inwentarz pozostałości po Konstantym Świdzińskim”. Dział (zwany w dokumencie „Tytułem”), oznaczony nr XVIII zatytułowano „Numizmatyka”. Opisane w nim zostały „Zbiory numizmatyczne składające się z monet i medalionów”. Jak wynika z dokumentu, składały się na nie „wszelkie numizmata złote, srebrne i z innych kruszców wynoszące około trzech tysięcy sztuk, katalogiem, czyli spisem ująć się mające”. Ich całkowitą wartość oszacował wówczas Julian Bartoszewicz na sumę 2 250 rubli srebrnych⁸⁵.

Wszystkie wchodzące w skład kolekcji numizmaty zapisane zostały w 348 pozycjach inwentarzowych, obejmujących monety i medale starożytne greckie (sztuk 285), rzymskie (sztuk 325), arabskie (sztuk 257), znaczącą liczbę średniowiecznych

⁸⁰ Świdziński Konstanty, [w:] Ryszard, *Album*, t. II, strony nlb., LBN. O badaczu dziejów Ukrainy E. Rulikowskim z Motowidłówki w pow. wasylkowskim, woj. kijowskim i m.in. jego stosunkach z K. Świdzińskim, por. M. Dubiecki, *Edward Rulikowski*, *Tygodnik Ilustrowany*, T. XIII, 1882, nr 335, s. 321–322, nr 336, s. 339–340.

⁸¹ J. Szwarz, Z. Wdowiszewski, *Przeździecki Aleksander*, [w:] SPKP, s. 723–724.

⁸² J. Jaworska, *Bartoszewicz Julian*, [w:] SPKP, s. 39–41.

⁸³ K. Gańcz, *Nowakowski Edward*, [w:] SPKP s. 633.

⁸⁴ Zbiory Świdzińskiego gromadzone były do 1830 w Sulgostowie, następnie na Ukrainie, gdzie mieściły się początkowo w Paszkówce i w Motyżynie u Szymanowskich oraz w latach 1838–1849 w majątku Świdzińskiego w Chodorkowie. Przewiezione ok. 1850 r. do Kijowa, w ostatnich latach jego życia i po jego śmierci ponownie trafiły do Sulgostowa. Poza tym inna część zbiorów znajdowała się w Brusilowie [gub. kijowska], w poznańskim w Rogalinie u sukcesorów Edwarda Racyńskiego, w Krakowie u Pawła Popiela [gdzie spłonęły częściowo w 1850 r.], w krakowskim u Łukaszewicza, por. m.in. *Testament ś.p. Konstantego Świdzińskiego*, *Gazeta Warszawska* 1856, nr 39, s. 3; J. I. Kraszewski, *O zapisie ś.p. Konstantego Świdzińskiego*, *Nowiny* 1856, nr 19, s. 148–150; Michałewska, *Świdziński*, s. 891–892; A. Michałkowska, *Z dziejów Biblioteki i Muzeum Konstantego Świdzińskiego*, *Roczniki Biblioteczne*, R XVII, 1973, z. 3–4, s. 633–648 passim; *Chodorków*, [w:] Aftanazy, *Dzieje*, t. XI, 1997, s. 162;

⁸⁵ APK. AOM., syg. 149, karty nlb.

polskich oraz dużo numizmatów nowożytnych z krajów europejskich (liczne hiszpańskie, ale też angielskie, francuskie, włoskie, belgijskie, szwedzkie, szwajcarskie, niemieckie, austriackie, węgierskie, jak i kilka amerykańskich). Bogato przedstawiał się zbiór monet władców rosyjskich z takimi ciekawymi numizmatami jak „grzywna w kształcie drążka nowogrodzka, monety złote Włodzimierza W[ielkie]go, [...] grzywna kijowska płaska sześciokątna”⁸⁶. Szczególnie interesująca była kolekcja numizmatów wschodnich: dirhemów arabskich, monet tureckich i tatarskich od VIII do XIII w., wśród których liczne były monety bite przez kalifów z dynastii Umajjadów i Abbasydów. Znający dobrze zbiory i osobę kolekcjonera, Julian Bartoszewicz odnotował to zainteresowanie Świdzińskiego monetami orientальnymi, kiedy pisał, że w ostatnich latach [życia] rozmiłowawszy się nazbyt w numizmatyce, przeszedł poza sferę monet polskich, dotknął się monet tatarskich i starogreckich z kolonii nadeuxyńskich, stąd obeznał się z numizmatyką wschodnią i w krótkim czasie mógł już krytykować specjalne w tym przedmiocie prace”⁸⁷.

O pracach kolekcjonera z Sulgostowa tyjących numizmatyki dowiadujemy się także z listu bibliotekarza Edwarda Nowakowskiego do Jerzego Łoskiego. Z treści korespondencji wynika, że Świdziński pozostawił po sobie w rękopisach wiele rozpraw numizmatycznych⁸⁸, jednakże, jak wiemy, zostały opublikowane tylko dwa dziełka tyjące tej dziedziny i to już po jego śmierci. Pierwsze z nich zatytułowane: „O numizmatach wykopanych w Steblowie w 1842 r.”⁸⁹ oraz,

⁸⁶ Świdziński Konstanty, MNK rkps. Sygn.: 934 b., Ryszard, *Album*, k. 445. Por także Świdziński Konstanty, LBN, *Album*.

⁸⁷ Bartoszewicz, *Konstanty Świdziński*, s. 516. Por. t e n z e, *Korespondencja Kroniki Sulgostów dnia 30 Listopada 1856 r.*, Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych 1856, nr 247, s. 2.

⁸⁸ Łoski, *Biblioteka*, nr 148, s. 5.

⁸⁹ Praca publikowana [w:] *Biblioteka Ordynacji Myszkowskiej. Zapis Konstantego Świdzińskiego*, Kraków 1859, t. 1, *Pisma rozmaite Konstantego Świdzińskiego*, s. 3–4. Autor tak pisał o znalezisku „W Steblowie wykopano z ziemi garnuszek zawierający garstkę monet z wieku XVII, a przy tem nieco ozdób srebrnych kobiecych [dalej informacja, że monety te] zostały ukryte w Steblowie w czasie oblężenia przez Czarneckiego i Tatarów w 1664 r. [...] Wszystkiego sztuk około 500. 1) Polskich z epoki Zygmunta III (groszy, półtoraków, ternarów i szelągów) z 1620–1630 szt. 32, za Jana Kazimierza bilonowych z r. 1652 — [szt.] 6, szelągów miedzianych Boratyniego [Tytusa Liwiusza] 1660–1663 — [szt.] 89, razem polskich [szt.] 127, 2) Pruskich bilonowych między 1626–1655 — [szt.] 18, 3) Szląskich 1651 i 1654 [szt.] 2, 4) Angielskich miedzianych za Karola II [szt.] 2, 5) Rosyjskich kopiejek dawnych [szt.] 1, 6) Szwedzkich bitych w Inflantach i Prusiech między r. 16..–1662 [szt.] 340, [razem wszystkich monet szt.] 493. O Steblowie w pow. kaniowskim, gub. kijowskiej, por. E. Rulickowski, *Stebłów*, [w:] *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. XI, Warszawa 1890, s. 311–312, tam informacja „W zamku zwanym greckim na wyżynie rzeki Rosi są lochy i w jednym z nich znaleziono nieco starej monety”, być może chodzi o to właśnie znalezisko. Właścicielem Steblowa był związany wieloletnią współpracą na polu kolekcjonerstwa ze Świdzińskim, zbieracz książek i rycin, Herman Hołowiński, por. K. Korzon, *Hołowiński Herman (ok. 1785–1855)* [w:] SPKP, s. 338 oraz *Stebłów*, [w:] *Aftanazy, Dzieje*, s. 330–340. Ostatnio o wykopalisku XVII w. monet w Steblowie, por. M. Kotlar,

„niewielka, ale treścią swą ważna” rozprawka „O Monetach Hanów Kapczackich, czyli Złotej Hordy, ze znamionami i nazwiskiem wielkiego księcia litewskiego Witolda”⁹⁰. Pisał swego czasu Bartoszewicz, że ich autor „znalazł albowiem w zbiorze swoim monety na których dostrzegł znamion niezrozumiałych, rzucił więc pierwsze domysły, że to są monety tatarskie z czasów hołdownictwa hordy Litwie”⁹¹.

W stworzeniu tak znacznego zbioru dopomógł Konstantemu Świdzińskiemu jego młodszy brat przyrodni Ludwik, który służąc przez lat kilka w pułku ułanów w armii hiszpańskiej, „muzeum tem się szczególnie przysłużył, że nazwoził dużo monet z Hiszpanii, które jako pamiątkę cenił, a te pamiątki z bogacają znakomicie zbiór numizmatyczny sulgostowski, który ma prawie wszystkie złote i srebrne pieniądze wszystkich krajów europejskich, dawniejszego i nowego stempla. Widzieliśmy [w Sulgostowie] ze zbiorów p. Ludwika Świdzińskiego ogromne z czystego złota, onze hiszpańskie, które wyglądają jak nasze srebrne dziesięciozłotówki, a warte są ośm dukatów, pół onze [uncje] itd.”⁹².

Opisujący zbiory sulgostowskie Jerzy Łoski uważał, że wśród numizmatów najliczniej reprezentowane były monety piastowskie, których liczbę oceniał na ok. 500, a których, jak mniemał, „pozazdrościliby pewnie najpierwsi numizmatycy warszawscy”. Sam Świdziński w latach trzydziestych XIX w. pisał o swych zainteresowaniach w tej dziedzinie do zaprzyjaźnionego z nim publicysty historyka-amatora Eustachego Iwanowskiego (1813–1903): „Zbiór mój numizmatyczny istotnie ogranicza się średniowieczną epoką, ale i z inszych byle by cena nie była przesadna,

Znaleziska monet z XIV–XVII w. Na obszarze ukraińskiej SSR. Materiały, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 172–173. Autor określa miejscowość jako Steblew, koło Kaniowa woj. Kijowskie, czas odkrycia monet ustala na rok 1885 [datowanie wątpliwe].

⁹⁰ Praca publikowana [w:] *Biblioteka Ordynacji Myszowskiej. Zapis Konstantego Świdzińskiego*, Kraków 1859, t. 1, *Pisma rozmaite Konstantego Świdzińskiego*, s. 5–7 opatrzone tablicą (druk litografia „Czasu” w Krakowie) z inskrypcjami na monetach tatarskich. Pracę o monetach tatarskich przedrukował raz jeszcze J. Bartoszewicz w swej pracy *Pogląd na stosunki Polski z Turcją i Tatarami, na dzieje Tatarów w Polsce osiadłych, na przywileje im nadane, jak też wspomnienie o znakomitych Tatarach polskich*, Warszawa 1860, s. 193–197. Świdziński informuje w swej pracy, że posiada pięć monet tatarskich z napisami łańcińsko-arabskimi z lat 1406–1430 oraz, że dwie inne zna ze zbioru Stanisława Chadoira z Iwnicy. O Świdzińskim jako badaczu monet orientalnych na tle zainteresowań numizmatyką orientálną w Polsce wzmiankuje T. Lewicki, *Dzieje polskich badań w zakresie numizmatyki orientalnej*, [w:] *Szkice z dziejów polskiej orientalistyki*, Warszawa 1969, s. 144, przyp. 4.

⁹¹ Bartoszewicz, *Konstanty Świdziński*, t. II, s. 516. O pracach Świdzińskiego z dziedziny numizmatyki por. także *Biblioteka Ordynacji Myszowskiej. Zapis Konstantego Świdzińskiego. Rok 1859. W Krakowie w drukarni...*, [recenzja], *Przegląd Poznański*, R. XXVII, 1859, z. 2–3, s. 484.

⁹² Bartoszewicz, *Korespondencja Kroniki*, s. 3. Por. także Łoski, *Biblioteka*, nr 153, s. 4, „pomiędzy monetami innych krajów odznacza się kilkanaście monet złotych hiszpańskich przywiezionych przez p. Ludwika Świdzińskiego [...] są tu monety po 16 duros około 150 złotych wartości mające”. Zapewne chodzi tu o złote piastry hiszpańskie zwane *peso duro de oro* lub *durillo*.

nabywam najwięcej dla robienia zamian”⁹³. Więcej szczegółów o zbiorze monet średniowiecznych Świdzińskiego pozostawił Łoski informując, iż składać się on miał z „prześlicznych egzemplarzy, wiele między nimi jest tych samych, które badał i opisywał w uczonych swych rozprawach Joachim Lelewel”, z „rzadszych zaś sztuk [były tam] solidy i denary, które p. K. Stronczyński przypisuje Bolesławowi Chrobremu, denary z napisem ‘Rixa’, brakteaty różnych Bolesławów i Leszków, brakteaty i denary Arcybiskupów Gnieźnieńskich, Biskupów Krakowskich, monety miejskie i prywatne”⁹⁴. Niektóre z tych monet, m.in. uważane wówczas za denary kijowskie Bolesława Chrobrego, w rzeczywistości Bolesława Śmiałego, pozyskał Świdziński do swego zbioru z wykopaliska koprzywnickiego⁹⁵. W 1834 lub 1835 r. widział je w zbiorze Świdzińskiego Kazimierz Stronczyński⁹⁶. Ponownie badał je w latach osiemdziesiątych XIX w., kiedy weszły już w skład zbiorów Ordynacji Krasieńskich w Warszawie⁹⁷. Znał monety ze zbioru sulgostowskiego także inny numizmatyk, Kazimierz Władysław Bandtkie Stężyński⁹⁸. W czasach nam już bliższych przeglądał zbiór numizmatyczny Biblioteki Ordynacji Krasieńskich Marian Gumowski, który najcenniejsze okazy polskich monet średniowiecznych, w tym pochodzące ze zbiorów Świdzińskiego, zamieścił w pierwszym tomie swego „Corpus Nummorum Poloniae”⁹⁹. Z innych numizmatów średniowiecznych, które wraz z kolekcją Świdzińskiego weszły potem do zbiorów Krasieńskich, cenne były monety niemieckie „różnych udzielnych książąt, arcybiskupów i biskupów, kseni zgromadzeń zakonnych”¹⁰⁰.

⁹³ List E. Iwanowskiego do K. Świdzińskiego, [bez daty, początek lat trzydziestych XIX w.], Korespondencja E. Iwanowskiego, k. 257 rec., BJ, rkps. 5931/35. E. Iwanowski, pseudonim E. Helleniusz, był posiadaczem dużej biblioteki i galerii obrazów, por. *Iwanowski Eustachy*, [w:] PSB, t. X, 1962–1964, s. 178–179.

⁹⁴ Łoski, *Biblioteka*, nr 153, s. 4.

⁹⁵ M. Gumowski, *Wykopaliska monet polskich X i XI w.*, Kraków 1905, s. 48; tenże, *Polskie skarby monet X i XI wieku (materiały)*, Warszawa 1953, s. 61–62. Wg Gumowskiego do kolekcji Świdzińskiego weszło kilkadziesiąt sztuk z zakopanego ok. 1080 r., a odkrytego przed 1834 r. skarbu monet Bolesława Śmiałego.

⁹⁶ K. Stronczyński, *Pieniądze Piastów od czasów najdawniejszych do roku 1300*, Warszawa 1847, s. 64 (Wykopalisko koprzywnickie); MNK rkps. 934 b. k. 444.

⁹⁷ K. Stronczyński, *Dawne monety polskie dynastii Piastów I Jagiellonów. Cz. II. Monety pierwszych czterech wieków w porządek chronologiczny ułożone i opisane*, Piotrków 1884, [przy opisie następujących monet korzystał ze zbiorów Ordynacji Krasieńskich, informując o ich pochodzeniu z kolekcji Świdzińskiego] s. 19–20 typ 9, s. 21 typ 11, s. 26 typ 18, s. 70, s. 93–94 typ 52 i 54, s. 101 typ 59, s. 150, s. 212 poz. 1, 8, 9, s. 216 poz. 72, s. 217 poz. 81.

⁹⁸ K.W. Stężyński Bandtkie, *Numizmatyka krajowa*, t.1, Warszawa 1839, s.1: „monety Bolesława Chrobrego widziałem u Konstantego Świdzińskiego”, s. 52 — grosz koronny z roku 1547: „w zbiorze pośła Świdzińskiego, bardzo rzadki”.

⁹⁹ M. Gumowski, *Corpus Nummorum Poloniae*, z. 1, *Monety X i XI w.*, Kraków 1939. Ze zbiorów Krasieńskich opisał tam denary Bolesława Chrobrego poz. 19, 23, 36, 46, denary książęce i królewskie Bolesława II Śmiałego poz. 1041, 1056, 1119, 1146, 1225, 1231, 1237, 1244, 1252, 1282 oraz denarek Władysława Hermana poz. 1298. Wszystkie ukazane na tablicach.

¹⁰⁰ Łoski, *Biblioteka*, nr 153, s. 4.

Wypadnie się nam jednak zgodzić z krytyczną oceną zbiorów sułgostowskich pozostawioną przez Jerzego Łoskiego, który uważał, że „jakkolwiek ich twórca Konstanty Świdziński był wytrawnym numizmatykiem, to „ogromny obszar, na który rzucił się [...], nie dozwolił mu nawet w przybliżeniu skompletować żadnego poszczególnego zbioru”¹⁰¹. Pozostała po nim kolekcja powiększana była jeszcze i po jego śmierci, w czasie kiedy Biblioteka i Muzeum Świdzińskiego pozostawały czas jakiś w majątku margrabiego Aleksandra Wielopolskiego w Chrobrzu. Do 1860 r., a więc do chwili, kiedy margrabia zrzekł się praw do zbiorów Świdzińskiego, przybyły do niego jeszcze srebrne monety szwedzkie i niemieckie wykopane podczas prac ziemnych prowadzonych w 1858 r. wokół pomnika księdza Kordeckiego na Jasnej Górze w Częstochowie. Ponadto nabyto wówczas do zbioru dwie monety groszowe z czasów Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta oraz 43 szelągi i denary z czasów Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta¹⁰². Czy Aleksander Wielopolski pozostawił te numizmaty w zbiorze Świdzińskiego i przekazał potem Bibliotece Ordynacji Krasieńskich, nie wiadomo.

Około 1890 r. Antoni Ryszard odnotował, że w Bibliotece i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie znajdował się „wielki zbiór numizmatów powstały ze zbiorów hr. Krasieńskich: Ludwika, Wincentego, Zygmunta, Władysława”. Jednakże powołał się na informację profesora Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, historyka i bibliografa, znawcy problemów numizmatycznych Teodora Wierzbowskiego (1853–1923), uzyskaną przez tego od ówczesnego „nowego” bibliotekarza Krasieńskich (zapewne Aleksandra Rembowskiego), że w 1886 r. zbiór numizmatyczny był jeszcze nie opracowany, opieczętowany i dopiero w przyszłości miał zostać uporządkowany i spisany¹⁰³. Jak wiadomo, o czym wspomnieliśmy już we wstępie, do końca istnienia zbiorów Krasieńskich zadanie to nie zostało należycie spełnione.

W przeciwieństwie do innych obiektów ze zbiorów Krasieńskich, numizmaty sporadycznie tylko były wypożyczane na wystawy. Co prawda zdobne numizmatami przedmioty złotnicze eksponowano na wystawach starożytniczych w Warszawie w 1856 i 1889 r., ale tylko raz jeden i to zaledwie trzy numizmaty użyczyła Ordynacja Krasieńskich na warszawską „Wystawę Maryańską” w 1905 r.¹⁰⁴ W tej sytuacji, dla badacza dziejów tych zbiorów istotne są wszystkie, lakoniczne nawet

¹⁰¹ Łoski, *Biblioteka*, nr 140, s. 5. Podobnie twierdzi A. Ryszard, por. MNK rkps. 934 b., k. 444.

¹⁰² *Biblioteka Ordynacji Myszkowskiej. Zapiski Konstantego Świdzińskiego. Rok 1860*, t. 2, Kraków 1860, s. 16.

¹⁰³ *Warszawa. Biblioteka i Muzeum Ordynacji Hr. Krasieńskich*, [w:] Ryszard, *Album*, t. II. LBN. Autor powołuje się na list z dn. 8 10 1886 otrzymany od Teodora Wierzbowskiego. W tym czasie Wierzbowski ubiegał się, bez powodzenia, o posadę bibliotekarza w BOK. W latach 1896–1913 opiekował się Gabinetem Numizmatyczno-Archeologicznym przy Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim.

¹⁰⁴ Por. H. Skimborowicz, „Ku czci Bogarodzicy”. *Pamiętnik pierwszej w Warszawie wystawy Maryańskiej*, Warszawa 1905, s. 208, poz. kat. 1361, s. 215, poz. kat. 1399.

informacje o ich zasobach, jak choćby ta, zawarta w zachowanym dokumencie z 1920 r., gdzie czytamy, że „zbiór numizmatów [liczył wówczas] według spisu — numerów [inwentarzowych] 327, [i] częściowo [znajdował] się w skrzyniach zawierających skarbiec”¹⁰⁵. W tym samym czasie, podczas wojny polsko-radzieckiej w sierpniu 1920 r. w magazynie Biblioteki Ordynacji Krasieńskich ksiądz Antoni Albrecht Radziwiłł złożył w depozycie, należące do ksiąząt Radziwiłłów z zagrożonego działaniami wojennymi Nieświeża, cenne archiwalia, m.in. Akty Unii Lubelskiej i Horodelskiej oraz zamkniętych w skórzanej walizce sześć paczek ze zbiorem numizmatycznym¹⁰⁶.

Do wybuchu drugiej wojny światowej zbiory numizmatyczne z Muzeum Ordynacji Krasieńskich pozostawały, jak powiedzieliśmy na wstępie, częściowo tylko udostępnione i pozbawione naukowego opracowania. W 1933 r. właściciel i dyrektor instytucji biblioteczno-muzealnej Edward Krasieński (1870–1940) osobiście wybrał i przeznaczył początkowo do „drugiej szafki skarbowej żelaznej” oprócz cennych rękopisów, druków i opraw książkowych medale, ordery i pieczęcie¹⁰⁷. Wpisane do inwentarza muzeum, od ok. 1935 r. eksponowane były one w muzeum w odpowiednio zabezpieczonych gablotach ustawionych w niszy po lewej stronie od wejścia do gmachu biblioteczno-muzealnego¹⁰⁸.

Kiedy jesienią 1941 r. w gmachu Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie, na rozkaz niemieckich władz okupacyjnych, powstawał III Abteilung Staatsbibliothek (Sondersammlungen) i zbiorom muzealnym Krasieńskich zagroziła eksmisja, zaistniała pilna potrzeba ich zabezpieczenia. W krytycznym momencie, kiedy zbiorów nie mógł już bronić ich właściciel, twórca gmachu biblioteczno-muzealnego na ul. Okólnik, zamordowany przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau Edward Krasieński, z pomocą przyszedł dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, Stanisław Lorentz. Dnia 27 i 28 listopada 1941 r. do Muzeum Narodowego przewieziona została większa część pozostających dotąd bez opieki zbiorów. Wśród nich znalazło się kilkadziesiąt medali¹⁰⁹. Stanisław Lorentz zobowiązał się do przedstawienia pełnego rejestru przejętych z gmachu na Okólniku obiektów muzealnych do września 1942 r. Jednakże

¹⁰⁵ Akta Biblioteki Ord. Krasieńskich w Warszawie za rok 1920. Dokumenty i korespondencja, Akt przekazania Biblioteki i zbiorów od p. [Heleny] Dregč p. [Janowi] Muszkowskiesmu [27 grudnia 1919 r.], k. 2 v., Biblioteka Narodowa [dalej BN] sygn. IV 8365.

¹⁰⁶ Tamże, k. 200, 225, 229, 229 v.

¹⁰⁷ MNW Inw., kartka dołączona do inwentarza z własnoręcznym podpisem i dyspozycją Edwarda Krasieńskiego z dnia 29 sierpnia 1933 r.

¹⁰⁸ *Sprawozdanie Dyrekcji Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich w Warszawie za okres od 1 lipca 1930 roku do 30 czerwca 1935 roku*, Warszawa 1936, s. 19; MNW. Inw., w dziale „Skarbiec” 1. pieczęcie, stemple i odciski, poz. MOK 1606–1627, 1629–1659, 1789; 2. ordery i odznaczenia poz. MOK 1666–1708, 1714, 1719, 1729–1735; 3. medale pamiątkowe, poz. MOK 1688, 1709–1713, 1715–1728. Wszystkie głównie z XIX i początku XX w.

¹⁰⁹ List Stanisława Lorentza do Zarządu Biblioteki Państwowej. Zbiory Specjalne, Okólnik 9, MNW. Dział Inwentarzy, Teczka Krasieńscy, dokumenty nlb.

Ryc. 7. Fasada spalonej Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich, po 1945 r., BN, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, neg. 22457.

w zachowanym „Spisie dzieł sztuki i przedmiotów z Muzeum Biblioteki Ordynacji hr. Krasieńskich zdeponowanych w Muzeum Miasta Warszawy” [w nomenklaturze niemieckiej nazwa Muzeum Narodowego w Warszawie], nie znajdujemy już żadnej wzmianki o numizmatach. Jak wiele innych zgromadzonych z różnych kolekcji przedmiotów, uległy one rozproszeniu lub zniszczeniu. Być może podzieliły los większości wspaniałej kolekcji numizmatycznej Muzeum Narodowego, kiedy to po powstaniu w 1944 r., bez oznaczenia, nie mówiąc już o ich zinwentaryzowaniu, nieustannie były niszczone i rabowane¹¹⁰. W wyniku akcji rewindykacyjnej podjętej po 1945 r., powróciła tylko znikoma ich część¹¹¹. O ostatecznym losie numizmatów ze zbiorów Krasieńskich nie wiemy już nic. Domyślać

¹¹⁰ S. Lorentz, *Muzeum Narodowe w Warszawie w latach 1939–1945*, RMNW, R. II, 1957, s. 39. Prof. S. Lorentz był świadkiem ich niszczenia, np. widział jak „14 VIII... w numizmatyce wyrzucono dalsze szuflady, numizmaty rozrzucone”.

¹¹¹ Np. w zakresie strat zbiorów numizmatyki starożytnej, por. A. Szemiotowa, *Historia powstania działu Numizmatyki Starożytnej Muzeum Narodowego w Warszawie*, RMNW, R. III, 1958, s. 346 „Wartość pieniężna ocalałych zbiorów zmalała o 50–60%, gdyż zginęły wszystkie prawie okazy złote, pod względem numizmatycznym, blisko o połowę, ponieważ pięknie skompletowane serie uległy rozproszeniu...”.

się tylko możemy, że pozostała w gmachu Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasieńskich część tej kolekcji podzieliła los bezcennych, zgromadzonych tam przez Niemców zbiorów specjalnych trzech warszawskich bibliotek: Narodowej, Uniwersyteckiej i Krasieńskich, złożonych z rycin, muzykaliów, rękopisów, m.in. z dopiero co odzyskanej słynnej Biblioteki Załuskich. Wszystkie te unikatowe zbiory już po powstaniu warszawskim 15 października 1944 r. bezsensownie spłonęły w pożarze umyślnie i po barbarzyńsku wywołanym przez przedstawicieli narodu „kulturträgerów” (ryc. 7).

ANEKS

Zapis Konstantego Świdzińskiego, sygn. 149, Inwentarz pozostałości po Konstantym Świdzińskim dla kontroli skarbowej przy sądach guberni radomskiej w Radomiu [1856–1858, sporządzony przez Juliana Bartoszewicza], karty nie liczbowane. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach, Archiwum Ordynacji Myszakowskiej.

TYTUŁ XVIII NUMIZMATYKA

Wszelkie numizmata złote, srebrne i z innych kruszców wynoszące około trzech tysięcy sztuk katalogiem, czyli spisem ująć się mające obecny Julian Bartoszewicz oszacował ogólnie na rubli srebrnych dwa tysiące dwieście pięćdziesiąt (2 250).

TYTUŁ XVIII obejmuje Zbiory numizmatyczne składające się z monet i medalionów mianowicie:

A. Numizmata złote:

a. Polskie:

1. Dukat węgierski Władysława Warneńczyka [1440–1444].
2. Dukat Jana Kazimierza [1649–1668].
3. Dukat gdański z czasów Jana Kazimierza.
4. Dukat Stanisława Augusta [1764–1794] pojedynczy z roku 1773.
5. Dukat tegoż z roku 1793.
6. Dukat pięćdziesięciozłotowy wiekopomnej pamięci Aleksandra I cesarza wszech Rosji i Króla Polskiego [1815–1825].
7. Dukat pięćdziesięciozłotowy wiekopomnej pamięci Mikołaja I cesarza wszech Rosji i Króla Polskiego [1825–1831].
8. Dukat dwudziestopięciozłotowy tegoż.
9. Dukat dwudziestozłotowy tegoż.
10. Dukat takież tegoż.

b. hiszpańskie:

11. Dukat Karola III [1759–1788] króla hiszpańskiego — 8 durów znaczący, czyli złotych polskich 72.
12. Dukat tegoż znaczący 16 durów czyli 144 zp.
13. Dukat tegoż znaczący 2 dury.
14. Dukat tegoż zawierający jeden dur.
15. Dukat Karola IV [1788–1808] króla hiszpańskiego.

16. Dukat Ferdynanda VIII [recte VII] króla hiszpańskiego [1808–1833], czyli dwa dury.
17. Dukat Izabelli II [1833–1868] zawierający pięć durów.
- c. francuskie:
 18. Dukat trzecia część gulder.
 19. Dukat 40° frankowy Karola X [król Francji 1824–1830].
 20. Dukat 20° frankowy Rzeczypospolitej [I Republiki 1801].
- d. belgijskie [winno być węgierskie i inne]:
 21. Dukat podwójny z [r.] 1656.
 22. Dukat książąt lignickich [legnickich].
 23. Dukat Macieja Korwina węgierskiego [1458–1490].
 24. Dukat Izabelli węgierskiej [Jagiellonka Izabela Zapolya zm. 1559] z r. 1558.
 25. Dukat węgierski Maksymiliana [1564–1576].
 26. Dukat węgierski z r. 1775.
 27. Dukat węgierski z r. 1848.
 28. Dukat austriacki z r. 1852.
 29. Dukat pruski.
 30. Dukat rosyjski.
 31. Dukat czyli imperiał [10 rubli w złocie] rosyjski z r. 1804.
 32. Dukat Rzeczypospolitej Weneckiej z wieku XVII.
 33. Dukat Rzeczypospolitej Weneckiej z r. 1655.
 34. Dukat Rzeczypospolitej Weneckiej za doży Ludwika Marcina [Lodovico Manini 1787–1797?].
 35. Dukat [złotnik] Włodzimierza [Wielkiego 978–1015] około roku 979 a 1015.
- e. Monety rzymskie:
 36. Dukat [aureus] Probusa z r. 276–282.
 37. Dukat [aureus] Dioklecjana z r. 284–305.
 38. Dukat [aureus] Trajana lub Hadryana naśladowanie barbarzyńców.
 39. Dukat [solidus] Teodozjusza [Teodozjusza II] z r. 408.
- f. Monety greckie:
 40. Dukat boenoryjski [?] z roku 211–229.
 41. Dukat Sarmacji europejskiej.
- g. Medale złote:
 42. Medal ważący łut jeden i pół książąt lignickich [legnickich].
 43. Medal rosyjski Aleksandra I ważący łut jeden.
 44. Medal państwa papieskiego [...] złota, bez napisu ważący łut jeden i trzy czwar-te łuta.
- B. Medale srebrne:
 45. Medal Bogusława XIV [1625–1637] pomorskiego ważący łutów dwa i pół.
 46. Medal Władysława IV [1633–1648] z r. 1636 ważący łutów jedenaste i trzy ćwierci.
 47. Medal Jana III [1674–1696] z r. 1684 ważący łutów 12 i $\frac{3}{4}$, próby około 11.
 48. Medal Jerzego Wilhelma [książę legnicki, brzeski i wołowski 1660–1675] z r. 1684 [?] ważący łutów 2 i $\frac{1}{8}$ księcia śląskiego.
 49. Medal tegoż na jego śmierć z r. 1675 ważący łutów 2 i $\frac{1}{2}$.
 50. Medal na śmierć Ludwika Radziwiłła ważący łutów 2 $\frac{1}{2}$.
 51. Medal Jana III króla polskiego ważący łutów 4 $\frac{1}{2}$.
 52. Medal na oswobodzenie Wiednia [1683] ważący łutów 2 i ćwierć.

53. Medal Adama [Stanisława] Grabowskiego biskupa warmińskiego [1742, wyk. Georg Wilhelm Vestner?] ważyący łutów $2 \frac{1}{8}$.
54. Medal Augusta III [1733–1763] pozłacany ważyący łutów $4 \frac{1}{4}$ z r. 1750 polski.
55. Medal Maryi z hrabiów Brulów [Brühlów] Mniszkowej [Maria Amalia z Brühlów Mniszchowa zm. 1771] z r. 1782 [?] ważyący łutów 2.
56. Medalik Stanisława Augusta *diligentiae* [1767, wyk. Jan Filip Holzhaeusser], ważyący pół łuta.
57. Medalik na zabór Galicji [1772] ważyący ćwierć łuta.
58. Medalik Józefa II [1765–1790] cesarza austriackiego ważyący ćwierć łuta.
59. Dwa medaliki na zabór Galicji [1772] ważące blisko pół łuta.
60. Medal wiekopomnej pamięci cesarza Aleksandra I na ogłoszenie Królestwa [Polskiego 1815, wyk. Gotfryd Majnert] ważyący łutów 5.
61. Medal tegoż *diligentiae* [pilności] ważyący łut $1 \frac{1}{8}$.
62. Medal na wystawę londyńską ważyący łutów $2 \frac{3}{4}$.
63. Medal Aleksandra I z roku 1801 ważyący łut $1 \frac{3}{4}$ i drugi tegoż w pierścionczku oprawiony z r. 1818.
64. Medal Aleksandra I na wystawienie pomnika ważyący łut $1 \frac{1}{2}$.
65. Medalik dla Elżbiety II królowej hiszpańskiej niedoważający ćwierci łuta.
66. Medalik z trupa główką bezimienny niedoważający ćwierć łuta.
67. Medalik św. Jana Nepomucena niedoważający $\frac{3}{4}$ łuta.
68. Medal na pokój r. 1815 [Kongres Wiedeński] niedoważający łuta.
69. Medalików 8 z wyobrażeniami różnych świętych ważące łutów 13.
70. Grzywna nowogrodzka ważąca łutów 15.
71. Grzywna kijowska ważąca łutów 13.

C. Monety i medale kruszcowe srebrne — polskie:

72. Talar Stefana Batorego [1576–1586] z r. 1586....
 73. Talar Zygmunta III [1587–1632] z r. 1627.
 74. Ośmiogroszówek [?] czyli ortów polskich Zygmunta III sztuk sześć.
 75. Ortów gdańskich Zygmunta III sztuk 9.
 76. Talar gdański Władysława IV [1633–1648].
 77. Półtalar koronny tegoż.
 78. Z epoki Bolesława Wielkiego [Chrobrego 992–1025] do Aleksandra I monet bardzo maleńkich sztuk 70 — bez oznaczenia.
 79. Monet, sztuk dwie, z czasów Bolesława Wielkiego [Chrobrego] z wyobrażeniem głowy ukoronowanej.
 80. Moneta jedna tegoż Bolesława [Chrobrego] z wyobrażeniem głowy w koronie
 81. Takichże monet trzy sztuki¹¹².
 82. Moneta jedna z napisem Boleslaus Dux [Bolesław Chrobry]¹¹³.
 83. Brakteatów św. Wojciecha sztuk pięć¹¹⁴.
 84. Solidów z wysokimi brzegami [krzyżówek] sztuk 2.
- [a.] Z czasów Aleksandra [Jagiellończyka 1501–1506 i późniejszych]:
85. Półgroszak jeden koronny bardzo maleńki

¹¹² Nr 79–81 w rzeczywistości denary królewskie Bolesława Śmiałego.

¹¹³ Typ INCLITVS lub SCS IOHANNES, por. K. Stronczyński, *Dawne monety*, s. 19–20, typ 9, lub s. 21 typ 11 oraz tabl. II.

¹¹⁴ Brakteaty zwane dawniej pokutne, a obecnie protekcyjne Bolesława Krzywoustego, por. Stronczyński, *o.c.*, s. 69 n.

86. Półgroszków litewskich sztuk 20.
 87. Denarków litewskich sztuk 17.
 88. Grosz jeden litewski z r. 1536.
 89. Groszy koronnych sztuk 2 z r. 1546.
 90. Groszy pruskich sztuk 4 z lat 1529, 1530, 1531, 1535.
 91. Groszy gdańskich sztuk 4 z lat 1534, 1537, 1539, 1540.
 92. Półgroszków litewskich sztuk 11 z lat 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1515, 1516, 1518, 1519, 1520, 1521.
 93. Szeląg pruski z r. 1528.
- [b.] Z czasów Zygmunta Augusta [1548–1572 i Stefana Batorego]:
94. Sześciogroszówka litewska z r. 1543.
 95. Czterogroszówek sztuk 2 z lat 1566 i 1569.
 96. Trzygroszówek dwie z lat 1562 i 1563.
 97. Półgroszków litewskich sztuk 15 z lat 1546, 1547 i następnie aż do r. 1560 włącznie.
 98. Szeląg gdański z r. 1551.
 99. Trzygroszówek litewskich sztuk 2 z lat 1581 i 1582.
- [c.] [Z czasów Zygmunta III]:
100. Sześciogroszówek sztuk 8 z czasów Zygmunta III.
 101. Trzygroszowych sztuk 50 z czasów Zygmunta III.
 102. Groszówek sztuk 27 z czasów Zygmunta III.
 103. Szelągów sztuk 56 z czasów Zygmunta III.
- [d.] Z czasów Stanisława Augusta:
104. Talar 8 złotowy z r. 1766. Sztuka jedna.
 105. Talarów sześciozłotowych sztuk 4 z lat 1775, 1788, 1794, 1795.
 106. Dwuzłotówka jedna z r. 1768.
 107. Złotówek sztuk dwie z lat 1766, 1767.
 108. Półzłotków sztuk 5 z lat 1766, 1773, 1774, 1782.
 109. Dziesięciogroszówek sztuk 8 z lat 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1795.
 110. Trzygroszówek sztuk cztery Stanisława Augusta.
 111. Talar 9 złotowy z r. 1780.
- [e.] [Z czasów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego 1807–1831]:
112. Dwuzłotówka z r. 1811.
 113. Pięciozłotówek sztuk trzy z lat 1811, 1816, 1831.
 114. Dziesięciogroszówka z r. 1831.
- [f.] [Monety Wolnego Miasta Kraków 1815–1846] krakowskie:
115. Złotówka jedna z r. 1831.
 116. Dziesięciogroszówka z r. 1835.
 117. Pięciogroszówka z r. 1835.
- [Monety] hiszpańskie:
118. Talar z czasów Filipa II [1555–1598] z r. 1568.
 119. Real z czasu Ferdynanda VI [1746–1759] z roku 1757.
 120. Dziesięć realów sztuka jedna z czasów Karola III [1759–1788] z roku 1780.
 121. Real jeden z czasów Karola IV [1788–1808] z roku 1781, a raczej z czasów Karola III.
 122. Dwadzieścia realów sztuk dwie, z czasów Karola IV z lat 1799, 1789.
- [Monety hiszpańskie] z czasów Ferdynanda VII [1808–1833]:
123. Dwadzieścia realów sztuka jedna z r. 1821.

124. Dwa reale sztuka jedna z r. 1821.
125. Trzydzieści realów, sztuka jedna z roku 1821, a raczej soldów 30 sztuka jedna.
[Numizmaty hiszpańskie] z czasów Izabelli II [1833–1868]:
126. Dziesięć realów sztuka jedna z r. 1841.
127. Cztery reale, sztuka jedna z r. 1844.
128. Medalik z r. 1833.
129. Dwadzieścia realów, sztuka 1 z r. 1850.
- [Monety] amerykańskie:
 130. Pieniądz wartości dwóch złotych z r. 1819 Stanów Zjednoczonych.
 131. Moneta warta 9 złotych z r. 1843.
- [Monety] włoskie:
 132. Monetka z czasu Klemensa XII z r. 1739.
 133. Monetka z czasu Benedykta XIV [zm. r. 1758].
 134. Monetka z czasu Klemensa XIII z r. 1768.
 135. Monetka z czasu Piusa VI z r. 1783.
 136. Monetka z czasu Grzegorza [lub Innocentego IV jeśli data prawidłowa] z roku 1252.
 137. Monetka miasta Bononii [Bolonii].
 138. Monetka miasta Kremony.
 139. Monetka miasta Florencji.
 140. Monetek dwie z miasta Luki.
 141. Monetek dwie z miasta Mediolanu.
 142. Monetka miasta Papii [Pawii] i druga Parmy.
 143. Monetka Perurii [Perugii].
 144. Monetka Pizy.
 145. Monetka Raguzy.
 146. Monetki dwie Trewizo.
 147. Monetka z czasu Ferdynanda I [król Obojga Sycylii 1815–1825] Neapolitańska [neapolitańska].
 148. Talar z czasu Ferdynanda II [król Obojga Sycylii 1830–1859] z roku 1845. Neapolitański.
 149. Monet sycylijskich dwie z lat 1830 i 1844.
 150. Pięć soldów, sztuka 1 z r. 1812. Napoliona [Napoleona] I.
 151. Moneta także druga z r. 1813.
 152. Monetek dawnych włoskich sztuk 8.
- [Monety] węgierskie:
 153. Denarów sztuk 85 między latami 1000 do 1614 włącznie.
 154. Talar z czasu Józefa II [1765–1790] z 1782.
- [Monety i medale] moskiewskie czyli rosyjskie:
 155. Kopiejka z czasu Teodora Iwanowicza [Fiodor, syn Iwana Groźnego, 1548–1598].
- [Monety] z czasu Piotra I [Wielkiego 1682–1725]:
 156. Rubel z r. 1718.
 157. Rubli sztuk 4 z lat 1721, 1721, 1723, 1724.
 158. Półrublów sztuk 5 z lat 1705, 1710, 1720, 1721, 1723.
 159. Połupoltennik [połpołtynnik] sztuk 2 z lat 1701, 1705.
 160. Hrywiennik [grywiennik=10 kopiejek] z r. 1704.
 161. Hrywnia [grywna] z r. 1705.
 162. Kopiejka z r. 1712.
 163. Alennik [al'tynnik] z r. 1718.

164. Ałyn [ałyn] z r. 1709 [?].
 165. Rubli sztuk 2 z r. 1726 z czasu Katarzyny I [1725–1727].
 166. Półrubel jeden z tego czasu.
 167. Rubli 3 z czasu Piotra II [Aleksiejewicza 1727–1730] z lat 1727, 1728, 1729.
 168. [brak].
 169. Półrubel z r. 1727.
 170. Rubli sztuk 2 z lat 1731, 1733 z czasu Anny I [Iwanownej 1730–1740].
 171. Półrubłów 2 z lat 1733, 1739.
 172. Polupoltennik [połpołtynnik] z r. 1739.
 173. Rubel z r. 1741.
 174. Hrywiennik [grywiennik] z tego roku.
 175. Półrubel z r. 1756.
 176. Rubłów sztuk 4 z lat 1742, 1749, 1752, 1756.
 177. Półrubel z r. 1753.
 178. Polupoltennikow [połpołtynnik] sztuk 2 z lat 1754, 1756.
 179. Hrywienników [grywienników] sztuk 4 z lat 1751, 1752, 1754, 1756.
 180. Pięcikopiejek sztuk 2 z lat 1756, 1759.
 181. Rubel z r. 1797.
 182. Polupoltennik [połpołtynnik] z r. 1799.
 183. Pięcikopiejka z r. 1798.
 184. Rubel z roku 1762.
 185. Dziesięciokopiejka z tegoż roku.
 186. Hrywiennik [grywiennik] z r. 1718.
 187. Medal z roku 1791.
- [Monety] niemieckie [i austriackie]:
188. Siedemnaście krajcarów sztuka 1 z r. 1765.
 189. Trzydzieści krajcarów sztuka 1 z r. 1766.
 190. Talar jeden z r. 1824.
 191. Póltalar z r. 1831.
 192. Monetka z r. 1606.
 193. Talar z r. 1778.
 194. Monetka z r. 1673.
 195. Dwa talary [Fryderyka] Wilhelma [IV król Prus 1840–1861] z r. 1851. Brunswicki sztuka jedna.
 196. Póltalara księstwa hannauskiego z r. 1595.
 197. Monetek sztuk trzy hannowerskie z lat 1851, 1817, 1599.
 - 197 1/2 Talar sześćzłotowy Fryderyka II [Wielkiego 1740–1797] z r. 1784.
 198. Talarów dwa Fryderyka Wilhelma [IV] z r. 1845. Sztuka 1 pruska.
- [Monety] szwedzkie [i szwajcarskie]:
199. Monetka z czasu Eryka [XIV król Szwecji 1560–1568] z wieku XVI.
 200. Talar z czasu Krystyny [królowa Szwecji 1634–1654] z r. 1643.
 201. Monetka z r. 1695 [?] Krystyny.
 202. Monetka z czasu Karola XI [król Szwecji 1660–1697] z r. 1670.
 203. Monetka z r. 1774.
 204. Monetka z r. 1779.
 205. Monetek trzy szwajcarskie z czasu Franciszka I z roku 1850 [?], tudzież kantonu Genewy z r. 1720 i kantonu Lucerny z r. 1602.
 206. Trzy [...] sztuka jedna z r. 1606.

[Monety] rzymskie:

207. Denar podwójny bez roku, mediolański.
208. Denar bez wieku, dawny.
209. Denarów konsularnych, czyli rodzinnych medalików sztuk 19, bez lat, dawne.

Medaliki [monety] imperatorskie:

210. Medalik Juliusza Cezara między rokiem 48–44 przed Jezusem Chrystusem.
211. Medalik Marka Antoniusza między rokiem 43 a 31 przed Jezusem Chrystusem.
212. Medalik Augusta [31 pne–14 ne].
213. Medalik Wespazjana między rokiem 69 a 79 sztuk 2.
214. Medalik Domicjana, między rokiem 81 a 96.
215. Medalik Nerwy między rokiem 96 a 98.
216. Medalików sztuk 4 Trajana, między rokiem 98 a 117.
217. Medalików 4 Hadriana między rokiem 117 a 138.
218. Medalik Aeliusa [136–138] między rokiem 138 a 161.
219. Medalików 6 Antonina [Antoninus Pius] między rokiem 138 a 161.
220. Medalik Faustyna [Faustyna I, żona Antoninusa 138–140] między rokiem 135 a 141.
221. Medalików Marka Aureliusza, sztuk 4, między rokiem 161 a 180.
222. Medalik Faustyna [Faustyna II, żona Marka Aureliusza 161–175] mniejszy, między rokiem 140 a 175.
223. Medalików 3 Werusa [Lucjusz Werus 161–169], między rokiem 138 a 169.
224. Medalik Lucylia [Lucilla, żona Lucjusza Werusa 161–169], między rokiem 164 a 183.
225. Medalików 4 Kommodusa, [176–192], między rokiem 177 a 192.
226. Medalik Kryspina [żona Kommodusa 176–192], między rokiem 177 a 183.
227. Medalik Pertynaksa, między rokiem 192 a 193.
228. Medalik Albinusa [Klodiusz Albin 196–197], między rokiem 193 a 196.
229. Medalik Sewerusa [Septimiusz Sewerus], między rokiem 193 a 211.
230. Medalików dwa Karakalli [198–217], między rokiem 211 a 217.
231. Medalik Makrinusa, między rokiem 217 a 218.
232. Medalików 2 Eligabeli [Elagabal], między rokiem 218 a 222.
233. Medalik Julia Musa [Julia Meza] z r. 223.
233. [bis] Medalik Julia Mamena [Julia Mamaea, matka Aleksandra Sewera 222–235] z r. 235.
234. Medalik Maksymina [Maksiminus I Trak], między rokiem 235 a 238.
235. Medalik Filipina [Filip I 244–248], między rokiem 244 a 249.
236. Medalik Otacylia [żona Filipa I 244–249], między rokiem 244 a 247.
237. Medalik Trajana [Trajan Decjusz 248–251], między rokiem 249 a 251.
238. Medalik Trebonianusa, między rokiem 251 a 254.
239. Medalik Emilianusa z r. 251.
240. Medalik Waleriana, między rokiem 253 a 260.
241. Medalik Postumusa [260–269], między rokiem 258 a 267.
242. Medaliki Galianusa [Gallien 253–268], między rokiem 260–268. Sztuk 2.
243. Medalik Solonina [Solonina, żona Galienu 253–268], między rokiem 260–268.
244. Medalik Makryanusa [Tytus Makrian 260–261], między rokiem 260–262.
245. Medalik Probusa, między rokiem 276–282.
246. Medalik Konstancyjna [I] Wielkiego, między rokiem 308–337.
247. Medalik Konstancyjna II [Konstancjusz II 337–361] z r. 361.
248. Medalików sztuk 7, niedeterminowanych.

Medaliki [monety] greckie:

249. Ptolomeusza II [Filadelphos], między rokiem 285–246 przed Jezusem Chrystusem, sztuk dwie.
250. Menseki [?] niedeterminowane.
251. Kapadocji, między rokiem 211 a 217.
252. Ionii sztuk 1, [...] sztuk 1, Macedonii sztuk 3, niedeterminowane.
253. Mizyi [Mezja] sztuka jedna.
254. Parthicki [Parthia] sztuka jedna.
255. Pontunski [Pontus] sztuka jedna.
256. Sarmacyi [Sarmacja] europejskiej sztuka jedna
257. Seleukry [Seleukeia] sztuka jedna.
258. Serakuski [Syrakuzy] sztuka jedna.
259. Tracyi [Tracja] sztuka jedna.
260. Metopozapi [Metapontum?] sztuka jedna.
261. Palestyny sztuka jedna.
262. Partyjskie [Parthia] sztuk 4.

Angielskie monety:

263. Sztuk 37 do roku 1636.
264. Dwie sztuki z wieku XV.
265. Szyling z r. 1787.
266. Sześć pensów sztuka jedna z r. 1824.
267. Szyling z roku 1825.
268. Sześć pensów sztuka jedna z r. 1840.

Monety francuskie:

269. Moneta niedeterminowana, między rokiem 480 a 550.
270. Solid [denar] z czasu Karola Wielkiego, między rokiem 768 a 814.
271. Solid [denar] z epoki z 814 a 840.
272. Solid [denar] Ludwika [I Pobożnego?] z wieku IX.
273. Solid z roku 1606, a raczej moneta Karola kardynała Lotaryńskiego.
274. Moneta Ludwika XIV [1643–1715] z r. 1658.
275. Moneta tegoż z r. 1661.
276. Pięć franków, sztuka jedna z r. 1800.
277. Pięć franków, sztuka jedna z r. 1820.
278. Pięć franków, sztuka jedna z r. 1830.
279. Pięć franków, sztuka jedna z r. 1842.
280. Pięćdziesiąt centymów, sztuka jedna z r. 1847.
281. Dwadzieścia pięć, sztuka jedna z r. 1845.

Monety belgijskie [niderlandzkie]:

282. Półtalar krzyżowy z r. 1626.
283. Talar krzyżowy z r. 1636.
284. Półtalar krzyżowy z roku 1646.
285. Talar Ferdynanda [II lub III] z wieku XVII [miasta Deventer, Kampen lub Zwolle].
286. Półtalar z r. 1645.
287. Moneta z r. 1673.
288. Talar z r. 1683.
289. Moneta z r. 1644.
290. Moneta z r. 1686.
291. Pięć franków, sztuka jedna z r. 1852.
292. Pół pięć franka, sztuka jedna z r. 1834.

Monety wschodnie [dirhemy] z epoki [daty: A.H. według kalendarza muzułmańskiego, A.D. według kalendarza gregoriańskiego]¹¹⁵.

293. Sulima I [Sulejmen Ibn Abd al-Malik, kalif umajjadzki] z r. 98 [A.H.=716/7 A.D.], sztuka 1.
294. Walida II [Al-Walid II Ibn al-Jazid, kalif umajjadzki] z r. 123 [A.H.=740/1 A.D.], sztuka 1.
295. Meruena II [Maruan II Ibn Muhammad, ostatni kalif dynastii umajjadzkiej] z lat 127–130 [A.H.=744/5=747/8 A.D.], sztuk trzy.
296. Manzura [Abu Ğafar al-Mansur, II kalif abbasydzki] z lat 137–159 [A.H.=754/5–776/7 A.D.], sztuk 20.
297. Mahdy [Al-Mahdi Ibn al-Mansur, III kalif abbasydzki] z roku 168 [A.H.=784/5 A.D.], sztuk siedem.
298. Musa Al-Hadi Ibn Al Mahdi [IV kalif abbasydzki] z r. 169–170 [A.H.=785/6–786/7 A.D.], sztuk dwie.
299. Harun el Raszyda [Harun ar-Raszid Ibn al Mahdi, V kalif abbasydzki] z r. 172–192 [A.H.=788/9–807/8 A.D.], sztuk 18 1/2.
300. Amina Mahomeda [Muhammad al-Amin, VI kalif abbasydzki] z r. 194, 196 [A.H.=809/10, 811/2 A.D.], sztuk 4 1/2.
301. Mamuna [Al-Mamun Ibn ar Raszid, VII kalif abbasydzki] z r. 195, 208 [A.H.=810/1, 823/4 A.D.], sztuk 19 1/2.
302. Mutasima Billaha [Al-Mutasim bi'llah Ibn ar-Raszid, VIII kalif abbasydzki] z r. 218, 226 [A.H.=833/4, 840/1 A.D.] sztuk 4.
303. Wasih Billaha [Al-Watik bi' llah ibn al Mutasim, IX kalif abbasydzki] z r. 228, 230 [A.H.=842/3, 844/5 A.D.], sztuk 3.
304. Mutewehil — Al-Allaha [Al-Mutawakkil al'llah al-Mutasim, X kalif abbasydzki] z r. 230, 247 [A.H.=844/5, 861/2 A.D.], sztuk 20.
305. El-Mulas Billaha [Al-Mutazz bi'llah ibn Mutawakkil, kalif abbasydzki] z r. 251, 253 [A.H.=865/6, 867/8 A.D.], sztuk 10.
306. Mutemed Al-Allaha [Al-Mutamid ala'llah ibn al-Mutawakkil, XV kalif abbasydzki], z r. 256, 270 [A.H.=869/70, 883/4 A.D.] sztuk 13.
307. Al-Malamed Al-Allaha [chyba jw?] z r. 272, 280 [A.H.=884/5, 893/4 A.D.] sztuk 7.
308. El Motadhed Billaha [Al-Mutadid bi'llah, XVI kalif abbasydzki] z r. 280–283 [A.H.= 893/4–896/7 A.D.] sztuk 5.
309. Al Muktafi Billaha [Al-Muktafi bi'llah, XVII kalif abbasydzki] z r. 290 [A.H.=902 A.D.] sztuk dwie.
310. Muhtedir Billaha [Al-Muktadir bi'llah, XVIII kalif abbasydzki] z r. 320 [A.H.=932 A.D.] sztuk dwie.
311. Ruschi Billaha [Ar-Radi bi' llah, 322–329 A.H.=934–940 A.D.], bez roku, sztuka jedna.
312. Emirów Soffaridów [Saffarydów, 254–399 A.H.=885–1008/9 A.D.] bez roku, sztuka jedna.
313. Emirów Sammanidów [Samanidów], z r. 280, 292 [A.H.=893/4, 904/5 A.D.], sztuk 88.

¹¹⁵ Dirhemy te pochodzą z co najmniej dwóch skarbów: z IX i X w. Informacja uprzejmie udzielona przez prof. dr hab. S. Suchodolskiego. W nawiasach kwadratowych podane daty panowania władców i ich pełne imiona.

- 314. Tychże samych z r. 310, 335 [A.H.=922/3, 946/7 A.D.] sztuk 16.
- 315. Monet Bułgarów nadwożańskich, bez roku, sztuk 2.
- 316. Moneta Chorezm szachów [szachów chorezmijskich] z r. 610 [A.H.=1213 A.D.], sztuka jedna.
- 317. Moneta Sułtanów Seddschuku [sułtanów seldżuckich] z r. 639 [A.H.=1241 A.D.], sztuka 1.
- 318. Monet Attaheków [Atabeków] z r. 631, 571 [A.H.=1233, 1175 A.D.], sztuk trzy.

Ponownie monety srebrne rosyjskie, zwane połuski:

- 319. Fedora Iwanowicza [Fiodor I, car rosyjski 1584–1598] z r. 1854 [recte: 1584] — 1598, sztuk 4.
- 320. Iwana Wasilewicza [Iwan III Srogi, car ruski 1465–1505 lub Iwan IV Groźny, car moskiewski 1547–1584], sztuka jedna.
- 321. Fedora [Fiodor I Iwanowicz], sztuk 6.
- 322. Wasila Iwanowicza [Wasyl III Iwanowicz, wielki książę moskiewski 1505–1533] z roku 1505–1533, sztuk 7.
- 323. Borysa Fedorowicza [Borys Godunow Fiodorowicz, car rosyjski 1598–1605] z r. 1598–1605, sztuk 13.
- 324. Takichże połuszek dwie niedeterminowane.
- 325. Iwana Wasilewicza [Iwan III Srogi lub Iwan IV Groźny], sztuk 19.
- 326. Piotra [I] Wielkiego, sztuka 1.

Powtórnie monety srebrne polskie i innych krajów.:

- 327. W małej ilości dwuzłotówki, złotówki, a najwięcej maleńkie monetki sztuk sto pięćdziesiąt, ważące łącznie dwadzieścia pięć i trzy czwarte łąta.
- 328. Monety srebrne, drobne, niedeterminowane, sztuk większych trzydzieści dwie, mniejszych sztuk sześćdziesiąt dwie i małych sztuk czterysta osiemdziesiąt, ważące razem łącznie czterdzieści osiem.

D. Monety miedziane Wielkiego Księstwa Moskiewskiego, a następnie rosyjskie:

- 329. Trzykopiczkowych, dwukopiczkowych, kopiejkowych, pałuszek z różnych epok, razem sztuk 220.

- 330. Monetka armeńska, sztuka jedna.

[Monety różnych krajów, nie datowane]:

- 331. Monetek polskich, sztuk cztery.
- 332. Monetek angielskich, sztuk 6.
- 333. Monetek belgijskich, sztuk 8.
- 334. Monetek greckich brązowych, sztuk 143.
- 335. Monetek nowogrodzkich, sztuk trzy.
- 336. Monetek hiszpańskich, sztuk 9.
- 337. Monetek niemieckich, sztuk 10.
- 338. Monet niemieckich, sztuk 11, a raczej francuskich.
- 339. Monet Mołdawii i Wołoszczyzny, sztuk cztery.
- 340. Monet brązowych rzymskich, sztuk 214.
- 341. Monet wschodnich, sztuk trzy.
- 342. Monet szwedzkich, sztuk 27.
- 343. Monet szwajcarskich, sztuk pięć.
- 344. Monet włoskich, sztuk 25.
- 345. Monet powtórnie polskich i innych krajów, dawne, sztuk 96.
- 346. Monet, a raczej medalików rzymskich dawnych, sztuk dwadzieścia jedna.

347. Monet niedeterminowanych, sztuk 77.
348. Medali brązowych i żelaznych różnej wielkości i różnych krajów, sztuk dwadzieścia dwie.

[Ponadto] zeszyt czternasty N 30 Spisów numizmatycznych kart 118.

KONRAD AJEWSKI

THE NUMISMATIC COLLECTION OF THE KRASIŃSKI LIBRARY
AND ESTATE MUSEUM IN WARSAW. A CONTRIBUTION
ON THE COLLECTING ACTIVITIES OF THE CZAPSKI FAMILY,
KRASIŃSKI FAMILY AND KONSTANTY ŚWIDZIŃSKI

(Summary)

There is very little information on the numismatic collection of the Krasiniski Library and Estate Museum, since World War II kept in a building in Okólnik Street in Warsaw. Neither the objects nor the catalogue of that large and valuable collection have been preserved. This article is meant to get us acquainted with the history and image of its resources.

In the Mazovian Korwin-Krasiniski family, Ślepowron being their coat-of-arms, collecting interests, including numismatics, date back to the 16th century. Stanisław Krasiniski (1534-1598), Archdeacon of Cracow, secretary to king Stephen Batory, and his nephew — Jan Andrzej (1550-1612), Cannon of Gniezno, historian and humanistic writer, were coin and medal collectors. In the Krasiniski family there was also Jan Kazimierz Krasiniski of Krasne (1607-1669), Great Crown Treasurer to king John Casimir, who in the years of his term (1659-1669) would strike coins, Ślepowron — the Krasiniskis' coat-of-arms upon them, and perhaps was the owner of a numismatic collection.

At the beginning of the 19th century those traditions were taken over and continued by general Wincenty Count Krasiniski (1782-1858) (Fig.2), the founder of the Krasiniskis' collection in the former Czapskis' palace (later known as the Krasiniskis' palace) in Krakowskie Przedmieście Street in Warsaw. In his youth he had a beautiful collection of medals (which was later lost), a part of which presumably came from former collection of Tomasz Czapski, Starost of Knyszyn, who would also strike his own medals (Fig.1). The collection was inherited by Maria Urszula Radziwiłł, Count Krasiniski's wife.

Wincenty Krasiniski, from 1804 a member of the Warsaw Society of Science Lovers, offered to the Society not only rare books, maps, manuscripts, archaeological relics, but also ancient and mediaeval numismatic items. He would maintain relationships with experts on the problem, e.g. Tadeusz Czacki, his numismatic interests being testified by his rich collection of respective books. In the light of the preserved sources he does not seem to have founded a large collection. If he collected coins, they would chiefly consist of specimens made from noble metals. He would keep such valuable medals or coins in his treasury, where he had also collected a number of numismatic goldsmith's artefacts. At present four of them are kept in the National Museum in Warsaw (Fig.3). A gold 16th century medal of Franciszek Krasiniski (1525-1577), Bishop of Cracow, found in his coffin in Bodzentyn (Fig.4), was the pride of Krasiniski's collec-

tion. Striving for popularity, general Krasieński would order his own medals, three of them are known to us at present (Fig.5).

After the general's death the Krasieńskis' numismatic collection was considerably augmented: in 1861 the collection of Konstanty Świdziński (1793–1855 — patriot and a well-known antiquarian from Sulgostów in the Opoczno district — Fig.6) was included in it. The latter maintained relationships, exchange and correspondence with the famous numismatists of the time, e.g. Jakub Reichel, Joachim Lelewel, Jan Kazimierz Wilczyński, Stanisław Chaudoir. While gathering „antiquities and numismatic items” he was assisted by Edward Rulikowski, custodian of the collection. Albeit Świdziński left many manuscripts of numismatic theses, only two of them were published. The official „Inventory of remains”, drawn up after his death in the years 1856–1858, comprises descriptions of about three thousand ancient coins and medals: Greek, Roman, Arab, mediaeval Polish and German alongside a large number of modern coins and medals from European countries: numerous Spanish and Russian coins and medals, but also English, French, Italian, Belgian, Swedish, Swiss, German, Austrian, Hungarian and a few American ones (cf. Appendix). Świdziński's collection was known to other numismatists: Joachim Lelewel, Kazimierz Stronczyński, Kazimierz Władysław Bandtkie Stężyński, at times closer to us — Marian Gumowski, it was also used by them.

Till the outbreak of World War II the numismatic collection of the Krasieński Estate Museum was only in part available to the public, there was no scientific study of it, though. It was only in 1933 that Edward Krasieński, the owner and head of the Krasieński Library and Estate Museum, selected a part of medals, orders and seals to be exhibited to the public.

In the autumn of 1941 by order of the German authorities the III Abteilung Staatsbibliothek was created in the edifice of the Krasieński Library and Estate Museum in Warsaw. There was not enough room for the historical collection. It was then that majority of the collection — no care being taken of it — was brought to the National Museum in Warsaw, including several dozen medals. Like many other, continually destroyed and robbed collections gathered there, the medals of the Krasieńskis' collection were also scattered and destroyed. As it is, nothing is known for sure about the final fates of the numismatic items that remained in the building of the Krasieński Library and Estate Museum. We can only guess that they shared the fate of the priceless special collections of three Warsaw libraries: National, University Library and Krasieński Library, gathered there by the Germans, when after the Warsaw Rising, on October 15, 1944 all those unique collections were burnt by the fire deliberately and in a barbarian way started by the nation of „Kulturtraeger” (Fig.7).

In 1949 Marian Gumowski, an outstanding expert, while describing the losses in the line of numismatics, could merely take it for granted that the Krasieńskis' collection had been definitively destroyed and robbed.